

Korenbloemen

Constantijn Huygens

Editie Ton van Strien

bron

Constantijn Huygens, *Korenbloemen* (ed. Ton van Strien). Em. Querido's Uitgeverij, Amsterdam
1996

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/huyg001kore02_01/colofon.php

© 2014 dbnl / Ton van Strien

[Korenbloemen]

Doris. Herdersklacht

Geschreven, ziek, in Londen, 1618

't Tweede jaar is omgelopen
 Tweemaal hebt gij overkropen,
 grote meter van de dag,
 oost en west, door zuid en noorden,
 5 sinds ik Doris eerstmaal hoorde
 sinds ik Doris eerstmaal zag.

Nog heb ik het niet vergeten
 (Doris kan 't ook nog wel weten)
 hoe die vriendschap eens begost
 10 die mij toch zozeer verheugde,
 die mij kostte zo veel vreugde
 als ze mij nu kwelling kost.

't Haags gerucht was ik ontweken
 achter die begraasde beken,
 15 waar zo menige eikenplant
 (de oudheid doet ons zulks geloven)
 heeft doen delven, heeft doen kloven
 Vrouw' Jacoba's eigen hand.

Eenzaamheid was ik gaan zoeken
 20 in die donkergroene hoeken -
 wat verander je, mijn bloed!
 Doris, 't proefstuk van Nature,
 de allerliefste van de burenen,
 Doris kwam mij tegemoet.

25 Kon ik zeggen hoe de mane
 in de blauw gewelfde bane
 and're lichten overmuit:

dan zou ik eerst goed vertellen
hoe dat Doris haar gezellen
30 overtrof en trad vooruit.

't Zoet gezelschap dat zij leidde
en dat ik niet wilde scheiden,
maakte dat ik stond aan kant.
Maar, o onverwachte tijding!
35 Doris toonde wat verblijding
en ze greep mij bij de hand.

'Herder,' sprak zij, 'waar wil 't henen?
Kun jij je gezelschap lenen
aan deez' nimfen deze dag?'
40 'Gaarne, 's-Gravenhaagse eer,'
zei ik. 'Maar er zijn er meer
waar ik 't niet bij halen mag.'

'Halen?' riep zij, en ze lachte.
'Och, kind! wist je mijn gedachte,
45 dan zei jij dat nimmermeer.
In de buurt zijn hier geen mensen
wier gezelschap ik mag wensen,
of ik acht jou nog veel meer.

Verder wil ik nog wel zweren,
50 als een herderin met eren,
dat er drie zijn in getal
die ik in de wereld achte,
waar ik vriendschap van verwachtte,
maar jou stel ik boven al.'

55 Toen was 't mijn tijd om te spreken.
Maar de fles en kan niet leken

die gevuld is tot de top.
 Woorden die mij meest gebraken
 konden uit mijn mond niet raken:
 60 blijdschap stopte mij de krop.

‘Plomperd,’ zei ik in mijn zinnen,
 ‘kun je 't van jezelf niet winnen,
 moet hier zo lang op gedocht!’
 Hoe ik 't keerde, hoe ik 't wendde,
 65 er kwam niets uit in het ende
 dan: ‘Och, die 't geloven mocht!’

‘Wat, geloven!’ zeide Doris,
 ‘denk jij dat mijn hart een *door* is,
 waar men enkel door-heen gaat?’
 70 Jou heb ik, allang voor dezen,
 uit veel duizenden gelezen:
 en dat is geen kinderpraat.

[...]

Ziet, dit ringsken heeft geen ende,
 hoe men 't keren wil of wenden:
 105 de eeuwigheid moet ook zo zijn.
 Nu bezweer ik je bij dezen:
 laat jouw trouw voor eeuwig wezen
 dit 's het teken van de mijn.’

‘Was er langer tijd te noemen,
 110 mocht de mens zich meester noemen,’
 zei ik, ‘van de eeuwigheid:
 langer tijd wilde ik begeren
 om jou van nu af te zweren,
 Doris, mijn getrouwigheid!’

115 Verder konden wij niet spreken,
tijd begon mij te ontbreken.
't Laatste woord was: 'Goede nacht,
vaarwel, liefste herderinne...'
'Vaarwel, herder, die ik minne
120 meer dan jij ooit hebt gedacht!'

't Scheiden was mij wel erg deerlijk,
maar al was ik ongeveerlijk
een paar halve jaren weg:
brieven, die met onz' gedachten
125 onze harten overbrachten
vlogen daag'lijks overweg.

[...]

Maar mijn jonkheid onervaren,
en mijn domme jonge jaren
konden mij niet doen verstaan
dat de vreugden van dit leven
155 op het hoogste zijn verheven
als ze naast ten valle staan.

Nu, daar kwamen niet meer brieven.
Om een ander te believeen
schreef mij Doris niet een woord.
160 d'Oorzaak mocht ik niet eens weten;
't waren voor mij al sekreten.
Maar ik had ze gauw gehoord.

En hoe zou ik ook niet horen
wat een ieder kwam ter ore,
165 wat nog heel de wereld ziet!
Doris' harte was ontsteken,

hoorde ik langs de velden spreken,
Doris was haar eigen niet!

[...]

Nu wens ik geen oude wonden
weer opnieuw te gaan doorgronden:
klachten brengen geen gemak.
Schreien kan geen tranen stelpen,
185 spreken kan mij ook niet helpen,
woorden vullen gene zak.

Doris, die ik acht en ere
meer dan al des werlds ere;
Doris, die ik achten zal
190 zolang 's hemels rond zal duren,
zolang vierentwintig uren
zullen houden hun getal:

heb je immers goedgevonden
langer niet te zijn gebonden
195 dan totdat je een beter vond:
gaarne stel ik mij tevreden,
want jouw wil is al mijn rede,
mijn orakel is jouw mond.

Laat mij één genucht behouwen:
200 als ik jou zal gaan aanschouwen
aan een anders hand gepaard,
dat ik dan mag overleggen
wat ik eertijds was, en zeggen:
och, is dat der vrouwen aard?

Anna Roemersdochter Visscher aan Huygens, en een antwoord. Februari-maart 1619

Anna Roemers aan de Muzen

*Helaas! Voogdinnen van mijn eerbaar zoete lusten,
ik moet, helaas, ik moet, gedwongen van de nood,
uw zelschap laten, ach! doordien de leide dood
mij schielijk heeft ontrukkt waar hart en ziel op rustten.*

- 5 *Uw aangenaam gekweel, dat mij zo lieflijk suste
in goed-vernoegens slaap: daarvoor wordt in mijn schoot
de huiszorg nu gestort, die zwaarder weegt als lood.
Wie had toch dat gedacht toen ik u laatstmaal kuste!
Maar zo uw goedigheid meelijken heeft met mijn,*
- 10 *beveelt dan ernstelijk uw brave Constantijn,
uw liefste voedsterkind, dat hij aan mij laat weten,
ten minsten eens per maand, wat deuntjes dat gij neurt,
en wat op Helicon al zoets en nieuws gebeurt:
zo zal ik denken dat ik nog niet ben vergeten.*

De Muzen aan Anna Roemers (antwoord)

- 15 *Neen, Anna, dat 's geen deeg. Het moest u beter lusten.
Wij smaken uw verdriet, wij kennen uwe nood,
maar daarin is 't niet al. Een moeders rijpe dood
laat straks geen dochter toe in leegheid lui te rusten:
nooit was er druk die tijd en rede niet en susten.*
- 20 *Zoudt gij u zo terstond uit onze voedsterschoot
vervoeren, onder schijn van huiszorgs wichtig lood?
Dat was de mening niet toen wij u laatstmaal kusten!
Wij geven u één maand, maar langer geen termijn,
dan roepen wij u thuis. Wat aangaat Constantijn,*
- 25 *die was hier nooit bekend, veel min dat hij zou weten
wat men op Helicon speelt, veelt, zingt, springt of neurt.
Komt en beziet het zelf wat dat er nieuws gebeurt:
wie zelden wordt gezien, wordt lichtelijk vergeten.*

Klachten**Geschreven, erg ziek, in Engeland, december 1622**

Vrinden
 in Den
 Haag,
 staag
 5 klaag ik:
 'Laag' ik
 weer
 neer
 in de
 10 linden,
 die
 'k zie
 wáár ik
 vaar, ik
 15 ga,
 sta,
 handel,
 wandel,
 blijf;
 20 lijf,
 tanden,
 handen
 roer,
 voer!

 25 Zou de
 koude
 vorst-
 korst
 zee en
 30 reeën
 wéér
 eer
 sluiten,
 buiten
 35 tijd,
 spijt
 mensen-
 wensen
 en
 40 den
 armen
 z'n karmen
 met
 het
 45 vleiig-
 schreiig
 traan-
 slaan,
 daar ik
 50 zwaarlijk
 af

laf?

Och Heer,
nog eer
55 ik
stik
of ver-
stof, ver
van 't
60 land,
daar de
aarde
mijn
pijn
65 zoeten
moet; en
al
zal
sluiten:
70 huid en
haar,
naar
lange
bange
75 klacht:
lacht
weder
neder!

Schort
80 kort
uwe
ruwe
roe,
moe
85 treffens!

Seffens
zal
al,
zonder
90 wonder
end'
end,
zingen,
springen,
95 wát
dat
gaande,
staande,
leeft,
100 beeft,
binnen
zinnen,
leên,
been,
105 van Dijn
man, Dijn
knecht,

recht
houw' en
110 trouwen
hals;
vals,
stelig,
heilig,
115 loos,
boos,
sluipig,
luipig,
snood:
120 *noot!*

Aan Sterre **twee sonnetten uit september 1626**

'k Heb tongen t' mijn verdoen; 'k heb dorpen min dan steden,
 ten uitvoer van mijn zaak beleefdelyk bereid;
 'k heb vrienden, in getal als 't zand ten oever leit,
 in aanzien menigmaal meer waard dan mijn gebeden;

- 5 'k heb... Hadden 't andere, zij wisten 't te besteden
 ten pleister iedereen van zijn afzienlykheid.
 Maar, o mijn laatste keus van nu in eeuwigheid:
 voor hun gemene gunst verkies ik verre úw rede.

Uw rede, en alleen uw rede zoek ik aan;

- 10 verbiedt gij mij die deur om te uwent in te gaan,
 't zal nooit mijn trachting zijn om zijwaarts in te delven.
 Nee, Sterre, 'k ben jaloers van wat u eigen is
 en wie wat met u deelt, maakt dat ik 't mijne mis:
 zo zoek ik u alleen te danken voor uzelve.

- 15 Of vrij ik averechts, en móét ik mij doen dragen
 en veilen, ter genaad van de een of and're tong
 die mij ging schilderen als aangenaam, als jong,
 als wel en wijselyk besteder van mijn dagen,
 als vroed, als letterman, als knap op alle vragen,
 20 als regenryk in 't nat waar Danaë van ontvong:
 als alwat iemand was die ooit naar Sterre dong
 en, vóór mij uit het bed, naar mijn wild durfde jagen?

Nee, Sterre, stond gij al op de uitspraak van dat woord:
 als mij een and're man dat woord moest overtellen,

- 25 in zo'n verdeelde gunst zou zich mijn ongunst kwellen
 en 't zal mijn vijand zijn wie dat het vóór mij hoort.
 Nu vrij ik u der moeite, en treed u zelve tegen:
 zeg ja, maar zeg het mij. Dat zijn de kortste wegen.

Aan Sterre
november 1626

- Van de ure dat ik waak,
 en sluip te mijnent in door 't splijten van de vaak,
 staat Sterre voor mijn ogen,
 mijn ogen, tranen-vocht, die dan maar eerst en drogen;
- 5 gelijk de dauw verdwijnt
 wanneer de morgenzon de druppelen beschijnt.
 Ster, zeg ik, morgen-sterre,
 die verre van mij staat, en nog en nog zo verre,
 en nog zo verre laat
- 10 als waar het hoogste licht van alle in 't ronde gaat:
 hoe kunt gij Sterre wezen
 en houden tegen mij zo'n staag en zo'n fier wezen
 en staan als een komeet
 die, ver van tintelen, van wenken niets en weet?
- 15 Kan 't sterre-licht bevrozen
 en gaan de ster-heid kwijt, en heel de daad verliezen,
 en houden heel de naam?
 En Sterre, staat gij toe dat zich Nature schaam
 der plaats die zij u gonde,
- 20 van toen zij 't helle hol der hemelen berondde,
 en van genoeg loech
 omdat ze u na de zon de tweede plaats opdroeg?
 Al kunt gij mij vergeten,
 die heldere geboorte en moogt gij niet ontweten,
- 25 en onder uw geslacht
 zo menig minder licht dat stadig staat en lacht.

***Op mijn schilderij, kort voor onze trouwdag gemaakt
juli-augustus 1627***

- Spreek, schilderij, en zeg hoe 'n grote kracht van vreugde
mijn ingewand verheugde
toen ik geheel, of half, verwinner werd
van mijner Sterren hert,
- 5 en dacht, van overvreugd, ik trad op al de sterren
die om de hemel werren,
en heette u tuigen van mijn vrolijke gemoed
aan de eeuw die komen moet
door dit gewakkerd oog en voorhoofd zonder voren
- 10 die bij zo'n hart behoren.
Zeg, dat vóór de eeuwen, noch van dat er eeuwen zijn,
geluk was als het mijn;
zeg dat er boven zon, en onder maan, na dezen
geen mijn gelijk zal wezen.
- 15 Zwijg, schilderij, en spreek veel liever niet van mij:
het komt er toch niet bij.

Speelreisje begonnen in juni 1628

- Door Delftse donderdag, het weerspel van de Mart,
berolden wij de klei en 't Rotterdammer hard.
Daar boorde men in 't slot van onze beurs, die maagd was,
met dubb'le sleutelen, zodat er schier gevraagd was:
- 5 hoe komt de vis zo duur, waardinne? Maar de man,
in 't opdoen van zijn tuin, verdiende wel een kan
en twee galoches toe, die daar vergeten stonden.
't Was avond eer wij nog te Goud' het Herthuis vonden.
We vonden 't evenwel, en vonden 't redelijk,
- 10 en gaven geern wat meer voor 't praten van Moer Rijk.
Oudwater 's anderdaags was 't eerst van ons bedrillen,

- maar 't lustte ons geen tijd aan 't spinnewiel te spillen:
 Montfoort was al te na. Daar rustten wij te noen,
 en hadden met een uil, of met een waard te doen.
- 15 Daar was geen beul gezien dat mensen konden heugen:
 juist was een Engelsman zo zat geweest van deugen
 dat deze dag zijn hoofd daarbinnen was geveld.
 Op 't slot en hebben wij de trappen niet geteld,
 maar buiten op het rond van 't zeldzaam huis staan smaden.
- 20 Korts hadden wij 't zo weer op IJsselstein geladen,
 en zeiden openlijk: 't was 't Prinsenhuis, zo 't hiet,
 maar 't was de rechte kas van zulke grootheid niet.
 Vianen lachte meer in onze lekk're ogen:
 o groene muren, o het aller uiterst pogen
- 25 van mensen en natuur! Wij droomden all', die nacht,
 een stuk van 't paradijs was over Rijn gebracht,
 en 't scheelde Culemborg de helft van ons behagen
 dat wij 't zo deun, zo korts, zo vol Vianen zagen.
 Maar zijn beleefde heer versierde 't met zijn woord:
- 30 'Blijf, vrienden, blijf bij ons, en reis maar morgen voort.'
 Wij moesten 't weigeren, en reisden nog die avond,
 al was er die ons dreigde en 't onderweg te spa vond
 daar vijand reiken kon; maar wij vernamen geen
 en kwamen veil bij daag te Buren ingereên:
- 35 te Buren, 't fier gebouw en 't waardige vernachten
 des groten eigenaars, zelf korteling te wachten
 - te wachten als een vorst die koningen, bij nood,
 kon huizen, en voorzien twee hoven met zijn brood.
 Tot zijner eere was al de eer die men ons dede
- 40 van vrij bed op het hof, vrij tafel in de stede
 met twaalf apostelen, en 't vriendelijk gelaat
 van stille burgerij en zoete magistraat.
 't Werd Gods dag, en tot God besteedden wij de mergen,
 en kruisten sedert noen Rijn, Wijk en Vel wer bergen.
- 45 Die klommen wij ten top, en zagen van zo hoog

de kaart van onze reis in 't wenken van een oog:
 ook Amersfoort, de rust van wijze wereldwijkers.
 Daar gingen wij alleen die avond uit als kijkers.
 De naaste morgenstond bereden wij de baan
 50 van Soest en Emmenes, waar zoveel eiken staan
 als elzen om Den Haag; en Naarden, waar wij dachten
 aan Spanjes wreed verraad; en dreigden te vernachten
 in 't Gulden Veen aan 't IJ. Maar Muiden keerde ons
 en sloot ons heel de nacht ten hals toe in het dons.
 55 Al zijn gevangenen en sluit de Drost zo zacht niet:
 geen vaster. Dat geweld en weten wij de kracht niet
 van Muider boeien, maar de vriend'lijke ongena
 van zijn genegenheid, die alle vroeg te spa
 en alle spa te vroeg beduidde om vertrekken,
 60 en ieder ogenblik in uren uit kon rekken
 én schrimpen ieder uur tot ogenblikken in
 met zoete wijsheid van zijn ongemeen verzin.
 Die vreugd was op haar hoogst met 's middags zon gestegen
 en 't scheidensuur was rijp: wij scheidden. En verlegen
 65 met 's achtermiddags lengt', besteedden nog een deel
 aan Weesip, de onbekende ouw' kennis van onz' keel.
 Dijk op, dijk af gerold, en weer op en weer neder,
 ontving ons Amsterdam. Dank hebbe wind en weder,
 dank hebb' Die 't weder maakt
 70 en op de Zijnen waakt.
 Hier werd de tocht gestaakt,
 die tocht van vijftien steden,
 in vijf dagen bereden.
 Hier lustte 't ons, met reden
 75 van vrienden overstreden,
 en met geweld gebeden,
 vijf dagen te besteden
 aan Amsterdam, de stad van meer als vijftien steden.

Op de dood van Tesselschades oudste dochter en van haar man, even later doodgebloed

13 juni 1634

De groener vrucht als rijp, de rijper vrucht als wrang,
 de voor-vrucht in de rij van Tessels echte planten
 verrotte van kwaad vuur. God raapte ze uit het zand, en
 verhief er 't beste van in 't heilige gedrang
 5 van de onverderfelijkheid. De moeder week de dwang
 van 't eeuwige beschik. Haar worst'len was geen kanten
 in 's hemels wederwil: zij dreef maar bij de kanten
 in beider ogen zee. Maar 't werd de vader bang
 van 's moeders wee en 't zijn'; en om ze bei te ontvaren
 10 verdiept' hij 's moeders zee, met drupp'len eerst, toen baren,
 bloedbaren - en ging t' zeil, van Tessel opwaarts aan;
 en bloedde nog dit woord vanuit de laatste stuipen:
 het bloed van vrienden kruipt waar 't niet en weet te gaan,
 't bloed van een vader springt waar 't niet en weet te kruipen.

Lied voor Sterre

Nijmegen, te midden van grote drukte, 13 augustus 1634

Hoe is 't beloven van ons vergaren
 zo haast verstoven met wind en baren?
 Ai, eigen Sterre,
 die mij van zo verre
 5 ziet en toch niet ziet:
 ai Sterre waarom en verschijn je niet?

Het zoet verbeiden van jouw genaken
 kon mij het scheiden min bitter maken.
 Maar stoute Sterre,
 10 die je toen zo verre

van ontrouw geliet:
ontrouwe Sterre, jij en meende 't niet.

Zoek ik in 't hoge van 's hemels ronden,
straks zegt mijn oge: jij bent gevonden.
15 Maar schoonste Sterre,
die ik van zo verre
zon en maan benij:
maar Sterre, daar en is er geen als jij.

Ga ik beneden langs 't aardrijk werren,
20 straks zegt de rede: daar staan geen sterren.
Ai aardse Sterre
die ik eens zo verre
van de hemel koos:
kom, Sterre, en maak de rede redeloos.

***Op de profieltekening van mij en Susanna op één blad, door Jacob van
Campen
25 december 1634***

Heilig zijn de trouwe stralen
die zich echte man en vrouw
door de vreugd en door de rouw
wederzijds ten oog uit halen.
5 Maar dit 's heiliger beleg:
man en vrouw zien langs één weg.

anders

Schilder, die ons vol genoeg
zo getroffen heeft in 't voegen,

trek er één vel overheen:
man en vrouw en zijn maar één.

Op de dood van Sterre
24 januari 1638

Droom ik, en is het nacht, of is mijn Sterr' verdwenen?
Ik waak, en 't is hoog dag, en zie mijn Sterre niet.
O hemelen, die mij haar aangezicht verbiedt,
spreek mensentaal, en zeg waar is mijn Sterre henen!
5 De hemel slaat geluid, ik hoor hem door mijn stenen,
en zegt: mijn Sterre staat in 't heilige gebied
waar zij de Godheid, waar de Godheid haar beziet,
en, voegt het lachen daar, belacht mijn ijdel wenen.

Nu, dood; nu, snik, meteen verschenen en voorbij;
10 nu, doorgang van een steen, van een gesteent, ten leven;
dun schutsel, sta nabij; 'k zal 't u met dank vergeven.
Kom, dood, en maak mij korts van deze koortsen vrij.
'k Verlang in 't eeuwig licht te zamen te zien zweven
mijn heil, mijn lief, mijn lijf: mijn God, mijn Sterre en mij.

De tweede Tessel-schade
15 januari 1642

Is Tessel op het pad naar Rome van Geneve?
Is de afgelokte ziel in 't poppengoed verward?
Heeft mensen-mijmering bekropen 't hoge hart?
Heeft duister papenlicht Gods luchter uitgedreven?
5 Is haar wel-wetendheid in 't donker uitgewreven?
Is in haar dampig oog de witte Rede zwart,
het rechte spoor te slecht, het zachte juk te hard?

Is Roemers Romes kind? O Roemer, die dit leven,
 dit slijk, verwisseld hebt voor 't eeuwige bezit
 10 van 't eeuwige beziën: wat bijnaam geeft gij dit -
 dit schip-en-goedverlies vóór 't ank'ren of ontladen?
 Zij zoekt u. Maar een mal-, een stallicht leidt haar mis;
 haar naald is 't noorden kwijt. Zij zeilt maar bij de gis.
 O min als Tesselscha, o meer als Tessels schade!

Geen vrouw
11 april 1642

Onze Anne, onze oude huwelijks-prijster
 vermaant mij tienmaal alle daag:
 'Waarom vraag jij niet naar een vrijster?'
 - Omdat ik naar geen vrouw en vraag.

Droom-lui en bezig in de ochtendstond
11 september 1643

Ik ben geen veren-vod, ik ben geen deur aan hengsels,
 ik waak niet ongekleed: de vochtige besprenksels
 van mijn vermoorder Nacht zijn bruine dochter Vaak
 zijn nog niet opgedroogd. Al dunkt mij dat ik waak,
 5 ik slaap veel dieper in dan of het middernacht waar'.
 Men noem' het zo men wil: of incubus, of nachtmaar,
 ik ben vol bezigheid, alsof ik wakker wrocht.
 Mijn onschuld is nóch blauw nóch van te ver gezocht:
 al is de zon zuidoost, en elk met haar gerezen,
 10 ik heb te veel te doen, ik kan niet bezig wezen.

Aan Caspar Barlaeus, medicus, op de vierdendaagse koorts van Hooft

2 december 1644

Barlaeus, dienstig vriend in oorboor en vermaken,
 wat lijdt gij aan de Drost? Vier dagen, twee om twee,
 in storm en handzaam weer verdeeld, in wel en wee?
 O, laat u in dat wee ons aller lijden raken
 5 en heelt het waarde Hoofd, door woorden of door zaken:
 door zaken van uw kunst, of woorden uit de zee
 van uw hoog-woordigheid. Van 't vetste Gooise vee
 zult gij u 't altaarlam dankofferlijk zien blaken.
 En (wat u meer nog lust) twee weeuwen, ik, en gij
 10 zullen het Muiderhuis ten venster uit gaan werpen,
 en gij zult Tessels pen, ik Anna's keeltje scherpen.
 Zo zullen wij op 't slot (wij, lang ontwijfde wij,
 wij, weergepaarde wij, wij, dubbel Rome in vieren)
 het vierdaags dode vier vier vierdagen lang vieren!

Avondmaal

31 december 1644

Is 't weer uw hoge feest; ben ik weer van de gasten?
 Maar, Heer, het bruiloftskleed waarin ik laatst verscheen
 is over halve sleet, ja het gelijkt er geen,
 en ik zit moedig aan als of 't mij puntig paste.
 5 Hoe was de wraak besteed, als gij mij nu verraste,
 en uit de deure dreef in 't eeuwige gewezen!
 Toch borgt gij mij 't gelag, en, op geloof alleen
 en wat boetveerdigheid, laat gij mijn ziel niet vasten.
 Dit 's dan 't boetveerdig hart. Maar 't veerdig gaat niet veer:
 10 't is onbegonnen werk. Wanneer zal 't boetig wezen

voor nu, voor gisteren, en voor de tijd na dezen,
eens boetig voor altijd? En wanneer wilt gij 't, Heer?
Is 't altijd weer opnieuw, en altijd weer op 't oude?
Och, dat mij 't hol berouw eens eindelijk berouwde!

Nieuwjaar **1 januari 1645**

't Is uit. De laatste zon ging gisteren in zee,
getuige van mijn jaar vol ongeregheden.
Gij, voor wie duizend jaar zijn als de dag van heden,
voor wie ik deze dag mijn vuile ziel ontklee
5 van 't morsige gewaad van veertig jaar en twee
en drie, en nog eens twee, die gij mij hebt geleden:
al verg ik 't uw geduld met zondige gebeden,
gun mij een schoner pak dan ik nog ooit aande.

In de eerste nieuwheid zal het vlees en bloed wat prangen,
10 en 't past hun moeielijk; maar ik vertrouw uw hand:
die zal mij 't lichtelijk wat ruimen en wat langten.
Maak mij maar, op de reis naar 't hemels vaderland
in deze wildernis, een van uw Israëlijten,
en laat dit nieuwe kleed mijn leven niet verslijten.

Aan Barlaeus: Tesselschade boven mijn slaapkamer **27 februari 1645**

De weeuw ligt in mijn huis, maar ik beleg haar niet:
zie, ik bezit haar maar. O wonderlijk verdriet!
Of doe ik? ja, toch wel, maar o, verdrietig wonder,
de weeuw ligt boven, en de weduwnaar ligt onder.

- 5 Barlé, hoe vat gij dit? Wat meent gij dat ons scheidt?
Mijn kouwe zold'ring en haar koele eerbaarheid.

***Aan Daniel Seghers, uitnemend bloemenschilder, met mijn Heilighe
Daghen
10 maart 1645***

- Werp een meedogend oog op mijn verwelkte bloemen,
bloem-schepper onder God. Zij kunnen zich niet roemen
iets Segherlijks te zijn. Wie daarnaar trachten zou
moest zich vermeten wat Natuur, die wijze vrouw
5 niet onderstaan en durft. 't Zijn sterfelijke bladen,
die zelfs in hun geboort' met dorheid zijn beladen
en groeiende vergaan; waar de uwe, onsterfelijk,
geen einde zullen zien dan bij des werelds lijk.
't Zijn bloemen niettemin; maar uit Hollandse venen,
10 en poelen voortgebracht. 't Zijn turven, hard als stenen
maar waterig van aard, en evenwel wat warm:
warm als een zondaarsziel, ontstoken in gekarm.
Mishaagt u hun gezicht, neem enigszins genoeg
in 't wonderlijk gewas der struiken die ze droegen,
15 en zeg: de vrucht is slecht, maar 't is een zeldzaam land
waar vlam uit slijk ontstaat, en vuur in 't water brandt.

***In een psalmboek voor de weduwe Van Dorp, toen het oude, dat nog
van haar man was geweest, verloren was
18 december 1646***

Oprechte weduwvrouw, die Gods gesproken woord
met lust en aandacht hoort
en tuchtelijk beleeft: God biedt u ook zijn oren
en wil uw zingen horen

- 5 en zuchten in muziek. En als u niets en vond
 waarmee gij 't plegen kont,
 bestel dan tot de kunst een koning en zijn snaren,
 waar alle wedervaren
 van voor- en tegenspoed bevalliglijk op luidt.
- 10 Valt aan de nieuwe luit
 als de ouw' versleten, of vergeten, of verzuimd is.
 Als deze zo beduimd is
 als die u liever was dan enig rijker pand
 van de allerliefste hand:
- 15 dan geef ik u verlof om, uit de zang gescheiden,
 stilzwijgend te gaan beiden
 op de uiterste bazuin die met een hel geschal
 de vromen wekken zal,
 en met een hol gehuil de bozen zal doen beven,
- 20 en roepen u in 't leven
 der nieuwe hemelen; waar, driemaal, 'Heilig' 't slot
 der lofzangen tot God,
 en, driemaal, hun begin voor 's Lams verheerlijkt wezen -
 waar 't al muziek zal wezen,
- 25 al minnelied, al vrede, al evenstemmigheid,
 al één-, al eeuwigheid.

Aan Frederik van Dorp op het sterven van zijn vrouw
21 februari 1648

Zij was een diamant van zuiverheid en trouw,
 gekast in uw jong hart. Daar is zij uit gestolen.
 Nu weten u en ik hoe 't ziet in zulke hollen
 en of ze nodig zijn behangen in de rouw.

Twee ongepaarde handen op een klavecimbel
23 februari 1648

‘Leert eendracht, echteliên; maar eendracht met verstand,
aan 't komen, gaan en staan van deze en deze hand.
Zij horen ieder haar afzonderlijke lijven
maar zijn en blijven 't eens in 't onderling bedrijven.

- 5 Hun onderling bedrijf gaat over ene maat;
die houden ze vanzelf, ofschoon die niemand slaat.
't Schijnt een eenparigheid van pols, die in hun aad'ren
gelijke pozen voert in scheiden en vergaad'ren.

- Zij scheiden nu en dan in 't wiss'len van geluid,
10 maar gaan, als man en vrouw, elk om de oorboor uit;
de man in zwaarder werk, de vrouw in lichter handel,
of, is 't maar wand'len beid' in schikkelijke wandel.

- De vrouw, de rechterhand (men gunt z' haar meestendeel)
heeft van geboorte 't scherpst geschetter van de keel,
15 de man de diep're toon. Zo gaan ook zijn gedachten,
maar 't lage dient om 't hoog te temp'ren en te zachten.

- De vrouw valt vrouwelijk, dat 's: vrolijk, van gelaat,
ja veeltijds huppelig van voeten en van praat.
Maar stadig ziet zij om, of alles op de maat gaat
20 en hoe 't in 't aanzien van haar liefste kameraad staat.

De man gaat zo gerust op haar beproefde deugd,
dat hij ze stut en stijft in haar onnooz'le vreugd:
haar trillende gelach en kan hem niet vervelen,
hij stookt ertoe, en wil zij dansen, hij wil velen.

25 De vrouw let op de man zijn steedse statigheid:
 't schijnt ze op haar luimen en in zoete lagen leit.
 Men ziet z' hem op zijn droefst met meeste vreugd te goed doen,
 al zou ze er kwinten (maar één kwintje teffens) toe doen.

Verheugen ze zich soms met eenerhande zwier
 30 en met een dicht-aaneengekettingde getier,
 't zijn buitjes van de min, die hen kan vrolijk maken,
 of moog'lijk om de geest van gasten te vermaken.

Zij dragen zich somwijl als lagen ze overhoop,
 of bij een harder' greep, of bij een dwarse loop.
 35 Het schijnt zij kijven. Maar men kan 't hun niet verwijten:
 't is ernstelijk gekout; 't is snauwen zonder bijten.

Straks raken ze daaraf. En uit die wijze twist
 volgt nieuwe zoetigheid. Hij valt als zomermist
 en baart een zonneschijn, die schoner wordt genomen
 40 dan als de zon te vroeg te wit was opgekomen.

Dat 's tweedracht zonder gal. Dat 's eendracht met verstand.
 Komt, echteliën, en ziet op mans- en vrouwenhand,
 en hoort toe wat zij doen en let op wat zij laten:
 hetgeen zij mijden, leert zowel als wat zij praten.

45 Eenstemming schuwen zij, octaven kort opeen,
 want wat was 't, man en vrouw elkand'ren na te treën
 als waren ze jaloers, of ook zo mal-zoet samen
 dat de een niets zeggen mocht of de andere zong amen.

In wel-getrouwdheid valt een zoete tegenspraak,
 50 schier of de man de vrouws gevallen gaarne braak',

daar ze eens zijn in de grond, in willen, doen en wensen.
Houden ze zich zo wat, dat is maar voor de mensen.

En, zijn die mensen niet van 't grovere eind gesneên,
zij weten dat natuur schrikt van gelijke tweên,
55 en dat haar schoonheid staat in 't ongelijke wezen,
waar zij van binnen niets dan één in al kan wezen.

Zij laten nog een ding, deez' handen, en van 't best:
ze komen maar dichtbij, en paren nooit in 't nest.
Leer dat niet, echteliên! Dat 's spinnen zonder twijnen:
60 was ieder zo gezind, de wereld zou verdwijnen.

Toch, leer het, alle liên; en laat de wereld gaan.
Als 't al gerekend is, ze heeft lang genoeg gestaan.
Leer dat er is een wijs van telen zonder paren,
en dat men in on-echt kan echte kind'ren baren.

65 Twee handen baren wat: dat maken deze waar,
al blijven ze in on-echt. Doch 't is maar handgebaar
en, als men 't zeggen mag, 't zijn vleselijke delen
en zo de zuiverste manier nog niet van telen.

Vier ogen baren ook, en beter, met een sprong:
70 vier kindertjes met één on-echt' onnooz'le lonk,
en 't vroedwif hoeft niet om die vruchtjes af te halen:
hun ouders doen 't, dat zijn vier wel-getwernde stralen.

Maar zielen baren best, en hemel-lijker: twee
die even moedig en gemoedig, even dwee
75 en even stevig, doen en denken en begeren
wat de andere begeert en niet kan willen weren.

Uit die verzameling, waar hand noch oog toe hoort
 noch iets dat zwaarder weegt dan geesten, komen voort
 wat kinderen? - Een vreugd, een vriendschap, een genoeg,
 80 bij weinige ooit bekend die vlees en benen droegen.

't Is een gedeelte van der engelen gezang.
 Wist ik er noten toe, ik maakte 't haar zo bang
 die als Musica gaat door handen of door kelen,
 dat niemand haar, noch zij zichzelf, konde velen.'

85 Zo dacht een weduwnaar. Zo sprak hij uit zijn hert,
 wiens linkse onkundigheid te hulp geroepen werd
 bij een vrij' rechterhand, die hem wel kon ontberen,
 maar die haar ootmoed deed geloven, zij moest leren.

Die al te ootmoedige behoorde aan een lijf
 90 waarin een ziele stak, die al dit nauw bedrijf
 van baren in de echt of onecht, als een vrijster
 wél vatte - maar zei ja noch neen daartoe. Ik prijs'der.

Grafschrift van Tesselschade

15 juli 1649

Dit 's Tesselschades graf.
 Laat niemand zich vermeten
 haar onwaardeerlijkheid in woorden uit te meten.
 Alwat men van de zon durft zeggen gaat haar af.
 5 Hoe dat ze om 't leven kwam
 verhaal ik even node:
 wat dunkt u, moeders? 't Was haar dochter die haar doodde
 en die zij 't leven gaf was die haar 't leven nam.

- Maar 't kind had weinig schuld.
 10 De moeder zag het sterven
 en stierf, omdat zij 't haar geliet te kunnen derven.
 Zo barstte Tesselscha van wat te veel geduld.
 Leert lijden met beleid
 die van wat liefs moet scheien:
 15 had dit hart uitgebloed en tijdig willen schreien,
 nog schreide Tesselscha, en was nog onbeschreid.

Grafschrift van mijn neefje Christiaan Doublet
28 juli 1649

- Hier ligt een jonge dode: dat 's heul en heil genoeg,
 omdat de mens te laat kan sterven, niet te vroeg.
 Het vroege is wroegens vrij, het laat' laadt schuld op schulden;
 't jong' hoort de hemel toe, die 't oude nauw kan dulden.
 5 Zie dat j' hem niet beschreit omdat j' hem over-mint
 die uit de wereld gaat als christen en als kind.

Grafschrift bij voorbaat voor Pieter de Vooy
9 mei 1651

- Dit 's blinde Pieters graf, die meer zag zonder ogen
 dan twee and'ren door vier. Hij stond op geen meedogen,
 ook voegd' hem geen beklag: zijn onmacht was zijn macht,
 zijn ongeval zijn vreugd. Hij leefde in zijn gedacht
 5 dat door zijn handen sprak; hij zag zichzelf van binnen,
 wat weinigen gebeurt voorzien van alle zinnen.
 Van dat zoet binnenste deeld' hij de wereld mee
 zo mild, zo vriendelijk als hem de hemel dee.
 Dat maakt' hem niet schatrijk; hij bleef er ook niet arm van:

- 10 het gaat niet altijd vast, 'een blind man is een arm man'.
 Zijn liefste rijkdom was kunst, en gunst van zoet volk,
 dat zijne lof verhief tot tussen maan en wolk...
 Maar 't was niet hoog genoeg. Was 't meer verstand gegeven,
 het had zijn held're naam ten hemel toe gedreven!
- 15 Dat had hij ruim verdiend in vierenvertig jaar
 met kostelijk geluid van pijp en boog en snaar.

Maar wat hij zong of peep, hij kon nauw oren vinden
 die zijn door-wetenschap begrepen of bezinden,
 bezinden met verstand. Zo voelde hij zijn lof
 20 voor 't merendeel misduid, en zelden meer als grof.

Dat speelt hem. En hij dacht: 't was lang genoeg gestreden
 om blinde liefhebbers te brengen tot de rede,
 en scheidde uit zijn werk, en brak zijn leven af
 en lei zijn vingers ter ruste in dit graf.

- 25 Maar die die vingers die wonderen deed spreken,
 die wel-getoonde ziel, is uit haar huis gestreken
 en hemelwaarts gegaan. Daar zingt zij, zo zij zong,
 haar Scheppers hoge lof, met nieuwe keel en tong.
 Daar wordt zij pas verstaan, daar toont ze, in beter snaren,
 30 hoe loff'lijk hier beneên haar Halleluja's waren.

Nu zit de dove weer'ld en schreit zichzelve blind
 om 't geen zij nooit terdeeg', en nu te laat bezint.
 En als zij 't niet bezon, veel ziende, kreup'le blinden
 bij deze blinde man, doen 't haar te wel bevinden.

- 35 Armoede maakt vernuft, zo gaat het in de tijd:
 Men acht het goede niet, men zij het beste kwijt.

Naleven**17 januari 1656**

Wat doe ik in de weer'ld? Wat anderen mij voordoen.
 Ik volg, en men volgt mij, als paarden in 't groot spoor doen.
 Ten einde van 't groot spoor: wat zal ik vinden? Wind.
 Dat 's wat de wijze daar, en de niet-wijze vindt.

- 5 Maar laat ik uit de weer'ld somtijds mijn eigen man zijn.
 Mijn hoofd broedt wel wat jongs, daar 't wil en daar 't moet ván zijn,
 dat wat ouds worden mocht. Dat is een ei op 't nest
 en niet op 't spoor gelegd; tenminste, 't is mijn best'.
 En dit beloof ik mij: lust mensen wat te lezen,
 10 'k zal in de wereld zijn als ik er niet zal wezen.

Op de nieuwe psalmberijming door Henrick Bruno**22 januari 1656**

- Veel hebben goed gedaan wat Bruno zeer goed doet:
 de Waarheid na te gaan, was nooit verloren moet'.
 Trekt ieder naar die prijs, hij waagt er ook een lot na.
 Maar *dat een* van *Datheen*, daar is de wereld zot na...
 5 Hoezo? 't Is 't oudste kind, en daarom goed en zoet,
 de vromen zijn ermee tevree in hun gemoed.
 't Mag wezen. Maar ik vrees: 't is al tevree, op God na.

Schilderkunst**12 en 13 februari 1656**

Het beste schilderij weet ik geen naam te geven
 als een verwaand-verwaten schaduw van het leven.

Wilt gij zijn deugd verstaan? Treed in de zonneschijn
en zie wat schaduwen van 't schoonste leven zijn.

anders

- 5 Geen levendig penseel kan het bij 't leven halen.
Al kwam Apelles weer
en honderd and'ren meer:
al mensenmijmering, die niet en doen als dwalen.
Met reden noemen ze 't in 't Hoge-Duitsland: malen.

anders

- 10 Gods werk, dat ik begaan, bezien, bezitten kan,
daar hoef ik geen kopie uit mensenhanden van.
Eén deeltje van de kunst kan mij terecht verblijden:
dat deeltje, dat de hand op 't rad legt van de tijden,
en stelt mij grotevaar zijn overgrote vaar
15 voor ogen, of het volk van nu of gist'ren waar';
en mijner kinderen kinds-kind'ren zal doen erven
mijn aanzicht, dat met mij gaat sterven en bederven.

Is niet die wetenschap meer meester dan de tijd?
't Is het bederflijke in de olie gekonfijt.

Dromen

13 februari 1656

- Let toch eens op de mensen:
wie zou ze zotter wensen?
Zij hebben iets gedacht
al slapende, bij nacht
5 (want dromen zijn gedachten),

niet waard dan m' erom lachte:
 dat drukken ze in hun hart,
 daar gaan zij mee te mart
 en venten voor goe' waren
 10 die 't noch zijn noch ooit waren.
 Hoe hun gedachten gaan
 als de ogen openstaan
 en alle zinnen waken,
 en schijnt ze niet te raken;
 15 als men geen mens en is
 tast men, naar 't schijnt, nooit mis.
 's Nachts, als wij niets en weten
 gaan gekken voor profeten;
 daags, als men hoort en ziet
 20 is denken min dan niet.
 Wat dunkt u van de mensen:
 zou u ze zotter wensen?

Tegen de keer
14 februari 1656

U vraagt, hoe ik zoveel gedicht heb en geschreven
 bij alle bezigheid waar men mij lang in zag.
 Wil de mens niet altijd al wat hij toch niet mag?
 Had ik meer tijd gehad, ik had veel min bedreven.

Aan de ijdele jeugd
dezelfde dag

5 Twee jaren had zijn moêr haar vingerhoed gezocht
 zei een vermaak'lijk man, die ik wel noemen mocht;
 haar naald wel tweeënhalv, haar bril wel zeven maanden,

- het kokertje wel zes; en als hij 't al vermaande,
 veel mind're spulletjes te zamen wel een jaar:
 10 en zo veel min geleefd, 't Zij leugen of 't zij waar:
 wat dunkt u, jonkertjes en pronkertjes vol veren,
 vol lint, vol speldewerk? Als gij maar haar en kleren
 en al de tijd optelt die daaraan is gegaan,
 en wat zodoende gij heel niet en hebt gedaan,
 15 wat dunkt u? 't Wil er uit, gij moet het mij vergeven:
 heeft m' u in twintig jaar wel anderhalf zien leven?

***Wacht wat
 dezelfde dag***

- Is mij een vodderij gevallen uit de pen
 (weet, lezer, dat ik al mijn vodden daarvoor ken):
 ik sluit ze van mij af en laat ze liggen rotten.
 20 Lang, lang na haar geboorte onthaal ik ze de motten
 en val er met de keur van een vers oog op aan.
 Bevalt mij 't kind dan nog als 't eertijds heeft gedaan
 dan houd ik 't voor zo schoon als ik er een kan baren,
 en breng het in de weer'ld. Er hoort een tijd van jaren
 25 om de eerste blinde min die de geboorte gaf
 haar ogen te openen met alle vliezen af.
 Wij moeten elk onszelf als vreemdelingen lezen:
 dan kan elk, en niet eer, zijn eigen rechter wezen.

***Paarlen voor de zwijnen
 dezelfde dag***

- Een goed muziekstuk heeft oneindelijk veel in,
 30 maar 't schijnt, het meeste volk meer tongen heeft als oren,

zo praat men erdoorheen. 't Is jammer in mijn zin,
dat, waar zo veel toe hoort, zo velen niet toe horen.

Zeggen en doen
dezelfde dag

Men wilde mij mijn eer in de eer van 't sneldicht krenken
en zeide: doe wat goeds, dat 's beter als gepraat.
35 't Is, zei 'k, zoals gij zegt. Maar nu ik mij beraad:
wie goed wil leren doen moet eerst goed leren denken.

ongetrouwde Neel
15 februari 1656

Het sluit niet, zei ik, Neel. Je bent toch nog de bruid niet
en ligt met Klaas en malt. Zij zei: mijn goed is mijn,
en van mij al 't gebruik. Ja, zei ik, dat kan zijn,
40 je mag wel meester van je goed zijn. Maar het sluit niet.

Komedie
dezelfde dag

Men bant het kamerspel het land uit, als een zonde
die zwakke zondaren tot groter zonde opruit.
'k Berisp de wetten niet. Maar, als het aan mij stonde,
ik bande 't keukenspel en 't kelderspel vooruit.

Amsterdam in rep en roer**10 september 1656**

Hoe kwam 't dat Amsterdam zo gram was
 en waarom was 't niet voor de Prins?
 In zeven woorden gaat veel zins:
om dat de Prins voor Amsterdam was.

Bedzucht**26 november 1656**

Wat zou ik op doen? Leed en ongemak gaan lijden?
 Zien wat mij niet en kan verbeet'ren noch verblijden,
 en horen wat mij spijt, en ruiken wat mij kwelt?
 Nee. 't Nestje waar ik lig is min of meer gesteld
 5 als waar ik tweemaal drie en nog drie maanden in lag,
 voordat ik schreiend aan de tepel van de min lag.
 Ik lig warm, ik lig dicht, en stilletjes en zacht.
 Moet ik dan eens per dag ter wereld zijn gebracht,
 ter wereld, waar 't zo raast; alsof ik in de baren
 10 gestort werd uit de kooi? Ach, beddeke, jouw baren
 komt mij niet goed te pas; was 't niet de malle pijn
 die honger heet, ik wou wel ongeboren zijn.

Rust op Hofwijck**28 november 1656**

Op Hofwijck slaap ik maar, en droom van alle dingen
 op Hoofse en Haagse na: die weet ik te verdringen
 met al wat Hofwijcks is, en tong, neus, oog en oor
 vermaak bestellen kan. Ik proef, ik ruik, ik hoor,
 5 ik zie met de ogen op, als mensen doen die waken;

maar 't gaat gelijk men slaapt, en allerhande zaken
zijn hart ontmoeten laat bij zorgeloos geval.
Drie halve dagen duurt dat slapen, en dat 's al.

Van daar begin ik mij te manen door mijzelve
10 dat mij te passen staat op 't woelend uur van elven
en waken heel de week in de ongerustigheid
van allemans gekwel om allemans bescheid,
in stormen van geschil, in (erger) zoele winden,
die vijanden ter sluip aantasten, en wel vrienden
15 met hoon en achterklap, wel broeder, wel verwant,
en sparen rappigste nóch zuiverste van 't land;
in over-ijdelheid van snappende saletten;
in 't eeuwig roerende van wielen zonder wetten:
Voorhoutse molens van de kostelijkste snof
20 die m' altijd draaien ziet en malen niet als stof.
Beminde Zaterdag, zijt gij nog ver van komen?
Spoed toch, en help mij weer aan Hofwijcks zoeter droomen.
Kom, paarden voor de koets, 'k voel dat ik u genaak,
en Haag, goenacht; ik geeuw, maar van Hofwijckse vaak.

Op het graf van Jacob van Campen **Strijense Sas, 1 mei 1658**

Hier ligt hij marmerloos, die zo veel marmer sleet,
en zo wel slijten leerde, als nog heel Holland weet,
en nog heel Neêrland ziet, en Neêrlands ommelanden;
die 't Gotisch krullig mal met statig Rooms vermande,
5 en dreef ouw' ketterij voor oud're waarheid heen.

Hoe ligt hij marmerloos? Hoe gunt m' hem niet een steen
ter eer-gedachtenis, voor zoveel eed'le stenen?
Ik meen, de reden is (en 't is wat meer als menen):

- hier stond een grafgebouw, had hij het zelf bestaan.
 10 Nu hij 't verwaarloosd heeft, en durft er niemand aan
 van alle leerlingen die uit hem zijn gesproten.
 Want, zeggen zij, was 't niet n t in zijn vorm gegoten,
 en schoeide lid voor lid niet even op zijn leest:
 waar nu zijn lichaam rust, ontroerde 't nog zijn geest...
 15 En wat geest zou die geest, nu ledenloos, vernoegeen,
 die nog in 't logge vlees geen geesten op en woegen?

***Op een door Cornelia Kalf gegraveerde roemer
 tussen Hofwijck en Gouda, 19 juli 1659***

- Dit 's 't handwerk van een Kalf. Mag ik niet ‘pootwerk’ zeggen?
 Wie dat woord niet bevalt mag 't zien te wederleggen:
 mij dunkt het passend. Ja, Cornelia, 't is waar:
 't zijn kalverpootjes. En 't is wonderlijke waar:
 5 zij maken slechte waar tot waar van hoger waarde.
 De rijkste koningen vervallen tot de aarde,
 deez' pootjes hebben nooit te vrezen voor gebrek,
 zij maken glas tot goud met anderhalve trek.
 Maar, pootjes, wees bedacht: goud maken en vertieren
 10 is tweederhande kunst: zulk goud voor mijn papieren
 is doller koopmanschap, en als gij 't niet en staakt,
 schrik dan voor 't bankeroet: 't is goud tot glas gemaakt.

***Op de berijmde autobiografie van Cats, door hem begonnen in zijn
 eenentachtigste jaar
 16 februari 1660***

Cats heeft zijn zwanenzang begost
 waar werk in steekt met hopen.
 Was ik van  ne zorg verlost

ik zou er goeds van hopen:
 5 'k zie hoe ná 't lijf, in alle schijn,
 hoe vér 't lied van 't besluit is -
 ik vrees zijn leven uit zal zijn
 eer dat zijn leven uit is.

Grafschriften voor Cats **oktober 1660**

Cats ligt hierin. Nee! Was het Cats
 dan was 't een kist vol tonnen schats.
 Nu is maar Cats zijn kas begraven,
 die kas, weleer vol schat van gaven,
 5 die gaven, waar men Cats bij kent
 zo ver de zon rijst en belendt.

Dat hoofd, waarin die zinnen wrochten
 die zoveel zins ter wereld brochten;
 die ogen, dat versleten paar
 10 van al wat lezenswaardig waar';
 die oren, zo bedaard geboren
 om woord en wederwoord te horen;
 die mond, zo matelijk getucht
 in droge en vochtige genucht;
 15 die tong, die lippen, zo veel reizen
 van die doorluchtige gepeizen,
 die onuitputtelijke geest,
 de tolken wijd en zijd geweest;
 die handen, en van die twee handen
 de rechter, die de Nederlanden
 20 zo menig statelijk vermaan,
 zo meen'ge vreugd, heeft aangedaan,
 zo menig blad heeft nagelaten

waar alwat lezen liefst van praten,
 waar al de na-eeuw een geschal
 25 van lof en eer van maken zal;
 die rechter (ook) die met de weelde
 die haar des hemels gunst toedeelde
 voor de arme, die er nog van leeft
 zo christelijk gewoekerd heeft:
 30 dat porselein ligt hier in scherven.

Ga, lezer, en wens naar de dag
 dat het er niet meer liggen mag.

anders

Hier ligt Cats. Waar 's de man die een Cats-waardig dicht
 zal kunnen zingen op dit lijk, nu Cats hier ligt?

Aan de diep bedroefde moeder van Anna Margareta Kien 8 en 10 februari 1661

Gods toren is in brand, en 't geldt de noorderlanden,
 en 't zuiden gaat niet vrij; ja oost- en westerstranden
 vermengen hun geschrei met Nederlands geweën.
 Men klaagt er al om 't zeerst van winden en van zeën.
 5 't Gebergte braakt meer vocht dan machtige rivieren
 hun bedden binnenboord zijn machtig te vertieren;
 de Rijn herkent zich niet, zijn oevers zijn vermist;
 de stuurman op de Waal, verbijsterd en vergist,
 weet niet meer onderscheid van Waal en Maas te maken:
 10 hij slaat zijn anker schier op wilgen en op daken.
 De zee, die zwelgen zou alwat van boven neer
 naar hare boezem rolt, stelt al haar zout te weer,
 en bruist ertegenin, en weigert, met háár bergen,

de dronk bescheid te doen die de andere haar vergen.
 15 Is niet de toren heet die tot in 't water brandt?

Dit lijdt gij, droeve vrouw, met heel uw vaderland;
 maar heel uw vaderland zie ik iets met u lijden,
 wat gij van binnen lijdt, en and'ren van ter zijde.
 Er gaat een zilter vloed, van tranen, door uw huis,
 20 zo zwaar als uw verlies, zo bitter als uw kruis.
 't Komt op geen kanten aan, 't gaat boven brug en vlonder:
 het gaat u als Gods man, uw beddespond gaat onder.
 Wat zou ertegen staan, waar s 't ijzeren gemoed
 dat, zo gemarteld, niet en deed zoals gij doet?
 25 Een bloem is u ontrukkt in 't beste van haar groeien,
 de kostbaarste gelijk die nog in Holland bloeien;
 een parel is uw hand ontfutseld, een kleinood
 ontstolen, midden uit de moederlijke schoot;
 de dood is als een wolf uw stalling in gedrongen,
 30 en met het liefste lam van 't jonge vee ontsprongen;
 gij hebt een zoeter zon zien dalen met de dag,
 als Haagse zon lang in Den Haag verschijnen zag.
 En 't is er duister, sinds dat vriendelijk paar lichten
 ter aarde is gegaan... Waar voeren mij mijn dichten?
 35 'k Wou zeggen, sinds haar glans ten hemel is gebracht,
 ten hemel, droeve weeuw, ten hemel, waar ze u wacht.
 Mishaagt u dat verhuis? Kunt ge in uw harte vinden
 't benijden van die gunst aan uwer beste vrienden
 uitnemendste vriendin? Kunt gij zo moeder zijn
 40 dat gij haar weder wenst in de afgeleden pijn -
 om weer uw troeteling in deze poel te wezen?
 Vrees God: zij heeft het u zo tuchtig aangeprezen;
 loof God: zij heeft het u zo troostelijk geleerd,
 zo mannelijk de dood haar prikkelen verheert,
 45 dat, als gij het niet kon, na zulke trouwe lessen,
 en zij uw tranen zag, haar ogen werden flessen,

en drenkten weer uw huis, met nog een sterker vloed
dan die u (lijd dit woord) Gods wrake tergen doet.

Dit is geen ongevoel. Ik preek vol mededogen.

- 50 Zoals uw ogen staan, zo stonden eens mijn ogen,
toen leed ik wat gij lijdt. Was 't niet een enig kind
dat mij te lijden gaf, een vader die wél mint
heeft niet dan enige. Zoals ik met u worstel
zo worstelde ik met mij; met net zo'n harde borstel
55 doorschrobde ik mijn hart als waar ik 't uw' mee boen.
Is 't mij maar half gelukt: ik gun u 't beter doen.
Verwint mijn zwakke deugd, verbluft haar en vermant'er,
deed ik 't te vrouwelijk, doet gij 't zoveel

CONSTANTER.

Haar grafschrift

Eens Anna, eens Margriet ligt in dit ene graf.

- 60 Wat deed men haar te kort toen men twee namen gaf!
Zij was er honderd waard; en die van alle deugden
die ooit in een goed kind goede ouderen verheugden
betaamden bij haar doop. Als gij die deugden wist,
en hoe volmaakte leên zij waren ingekist:
65 gij deed uw schreien bij de droeve moeders tranen,
en broeders tere rouw. Maar, hoorde gij vermanen
hoe zoet, hoe christelijk, hoe vrolijk zulk een ziel
uit zulk een lichaam scheidd', hoe mannelijk zij viel
en in het vallen rees, en haakte naar het schoonste,
70 naar 't zalig Eeuwige, Gods onbegrepen woonste,
en wist gij hoe zij tot die arme moeder sprak
en broeders harten sterkte als 't hare lag en brak:
gij strafte 't zuchten in die moeder en die erven,
en allen die zo'n kind niet gaarn zo zagen sterven.

Rad van onrust**Parijs, 8 januari 1664**

Mijn leven is gespekt met witt' en zwarte lagen.
 Veel heb ik willen doen, meer heb ik moeten dragen.

Mijn doen is trouw geweest en vlijtig waar het most;
 veeltijds was 't werk gedaan als 't even scheen begost.

- 5 De vrucht is vreugd geweest van wel-doen, en wat garen
 van nooddrufts middelen, wat opdoen, en wat sparen.

Mijn dragen is, voor goed, haat, nijd en spijt geweest
 en alle dagen schier een nieuw ondankbaar beest.

- Misduide onnozelheid, krakelen vals geweven;
 10 veeltijds mijn goed gedreigd, somtijds eens lid of leven;
 voor oude vriendschap nieuw bedrog, en zwarte kunst
 van averechts beleid voor toegezegde gunst.

Rust heb ik niet gekend. Als alle ogen toe zijn,
 en alle mensen dood, omdat ze zat of moe zijn

- 15 (hun halve leven dood, en sommigen wat meer,
 wier zinnen geen ontbering prikkelt, en geen eer)
 dan ben ik ook 't kleed uit, en 't rustbed in gekropen
 om wat lang niet te zijn, en als mijzelf te ontlopen.
 Maar nauw'lijks kwam 't zover. 't Scheen dat mijn dag aankwam
 20 als ik mij nederlegde en 't slapen ondernam.
 't Hiet rusten wat ik deed, maar 't waren bezigheden
 die mijn versufte geest meer als daags werken deden.
 Mijn ogen sloten niet, of 't hete werk ging aan.
 't Was dromen inderdaad, en schijn, en ijd'le waan,
 25 maar nachtwerk eigenlijk, en nauw'lijks te onderscheiden
 bij 't woelen van de dag, welk waarheid was van beiden.
 En wat is waarheid, heeft die rechter licht gedocht:
 of wat hij zag, of wat zijn huisvrouw dromen mocht

- ellendig rechter, zo er één ellendig ooit te noemen
30 en te verdoemen was! Nu heeft de dag zijn bloemen
en heeft zijn distelen. Vermaak en ongenucht,
de bruiloft en het graf, het lachen en 't gezucht
gaan veeltijds overhand, en houden beurt met pozen;
doen ons de doornen zeer, we lijden 't om de rozen.
35 De zon schijnt na 't vuil weer, en in de storm wel ook;
het zoete vuur betaalt het zure van de rook.
Maar dromen houdt geen beurt. 't Is altijd stof van klagen:
een gruwelijke droom is droevig om verdragen,
een liefelijke geeft meer onlust ongelijk
40 dan zijn verheugen was. Bezit een koninkrijk,
en word een bedelaar in meer niet als twee uren:
't scheel is onmenselijk. Wie kan daartegen duren?
Vlieg over berg en dal, de valk uit haar gezicht,
en vind u in uw bed vol pleisters en vol jicht...
45 Wat een hard averechts van zulke lichte hoogmoed!
't Is zeker dat er wel een traantje uit het oog moet,
in 't heugen waar men was, in 't voelen wat men is,
en wat een moddergoot scheelt van een koningsdis.
Dat is het lieve loon van ingebeelde welvaart,
50 dat m' in de hemel meent te zijn, en in de hel vaart,
en smaakt het ongemak van lijden zoveel bet
als vrolijk vliegen scheelt van kermen in zijn bed.
Zo is het mij gegaan, van dat ik wist wat leven,
en doen en lijden was: en 'k was nooit uitgeschreven,
55 verhaalde ik al 't leed dat mij gedroomde vreugd
en zwarigheid gedroomd, gekost heeft van mijn jeugd.
En 't gaat mij nog alzo ten einde mijner dagen,
ja tot dicht op mijn graf zal ik die onrust dragen,
zo 'k niet verkeerd en gis. Ja hoe de kracht meer slijt,
60 gevoel ik dat men meer en meer van lijden lijdt.

Is 't wonder dat ik wens met alle mijn gedachten
 uit al die dagen, uit al die versufte nachten
 een zalig eind te zien, en eens uit ware pijn,
 en eens uit valse vreugd - eens uit de droom te zijn?

Willig sterven

Parijs, januari 1664 (voltooid omstreeks 1670)

- 'Opblijven' noemden wij 't in onze kinderdagen,
 niet vroeg te bed te gaan; en 't was hard te verdragen
 te moeten rusten als de zon net onderging.
 Die kindsheid komt weerom, is 't niet een wonder ding?
 5 Hoe dat men ouder wordt, hoe m' ouder zoekt te wezen.
 'Opblijven' is de vreugd, 'te bedde gaan' het vrezen
 van alle mens'lijkheid. 't Schijnt dat de tijd hierna
 iets ongewoons belooft, dat levenswaardig waar',
 en waar m' om wenssen mocht nog heel lang op te blijven -
 10 om 's werelds eind, misschien, en grafschrift te beschrijven?

- In 't einde komt de vaak. 't Is hier graveel, daar jicht,
 hier monden zonder tand, daar ogen zonder licht
 en ogen die zichzelf, gelijk die van de kind'ren
 ophouden met geweld, en vanzelf voelen mind'ren.
 15 Wel hem die zonder dat, godvruchtelijk bedacht,
 heel gaarne en heel gerust kan zeggen: goede nacht.

Op een Engels spinnewieltje, aan mijn dochter

Londen, 4 augustus 1664

Eer is aan 't spinnen vast: dat kan geen mens ontkennen;
 't is eer, zichzelfe aan wat huis-werk te gewinnen.

De grootste keizer droeg geen kleren aan zijn lijf
als uit het spinsel van zijn magen en zijn wijf.

- 5 Dit werk is vol geneugt. Wat kan ons meer vermaken
als alom wandelen en doen alom onz' zaken
en klappen in een koets (hoort, vrouwtjes, dat 's een vreugd!)
en doen onszelven dienst en doen een ander deugd?

In 't winnen is profijt, en meest in tijd te winnen.

- 10 Die wint hij, die maar spint als niemand en kan spinnen,
en wiens verloren tijd met vruchten werd begaafd
waar lange bezigheid zichzelf aan verslaaft.

Zo krijg je niet alleen een rad van avond-uren
maar van dag-uren toe. Lang moet het wielkje duren

- 15 en lang de spinne-lust, die driemaal zoete zaak
die aan de spinster geeft profijt, eer en vermaak.

Op mijn negenezestigste verjaardag
tussen Freiburg im Breisgau en Breisach, 5 september 1665

Nog eens september, en nog eens die vierde dag
die mij verschijnen zag!

Hoeveel septembers, Heer, en hoeveel vierde dagen
wilt gij mij nog verdragen?

- 5 Ik bid om geen verlang, 't Kan redelijk bestaan
hetgeen ik heb gegaan;
en van mijn wieg tot hier zijn zoveel duizend schreden
die ik heb doorgetreden
(met vallen, lieve God, en opstaan, zo gij weet)
- 10 dat wie al 't zelfde leed
en al dezelfde vreugd na mij had door te reizen
zich driemaal zou bepeizen

- wat voor hem beter was: gelaten of gedaan.
 Mij, Here, laat vrij gaan.
- 15 Mijn rol is afgespeeld, en alwat kan gebeuren
 van lachen en van treuren
 is mij te beurt geweest, en al wat beuren zal,
 zal 't zelfde niemendal,
 en de oude schaduw zijn van dingen die wat schijnen
- 20 en komende verdwijnen.
 Wat wacht ik meer op aard, waarom en scheid ik niet?
 'k Wacht, Heer, dat gij 't gebiedt.
 Maar mag ik nog één gunst bij de andere begeren:
 laat mij zo scheiden leren
- 25 dat iedereen die 't ziet mijn scheiden en het zijn'
 wenst enerhand te zijn.

Gedachten

19 november 1667

- 'k Heb lang genoeg gewoeld in allerhande baren,
 in voor- en tegenwind; mij is 't meest wedervaren
 wat wedervaarlijk is van vreugd en ongenucht:
 't is tijd te scheiden uit het tijdelijk gerucht
- 5 en mij ter neer gesteld, waar mij geruste dagen
 en nachten zonder zorg ten grave kunnen dragen.'
- Dit denk ik menigmaal. Maar ben ik welbedacht?
 Stel (zeg ik tegen mij), dat was teweeggebracht:
 er is geen twijfel aan, ik zou gelukkig wezen.
- 10 Maar heb ik dat geluk te wensen, of te vrezen?
 Ik vrees het ernstelijk, en heb er reden toe:
 mijn vrees is, dat geluk en werd ik nimmer moe.
 Ik bleef eraan verzot, gelijk men in de veren
 van 't warme bed verwacht. 't Is wentelen, 't is keren,

- 15 't is draaien als een deur die vast is waar ze aan zweeft.
Hoe werd ik, altijd welgezind, eens zat geleefd?
Wie gaarne rijzen zal moet eerst zijn bed vervelen.

- Neen, laat ik dus mijn rol ten einde blijven spelen
en missen 't voordeel niet dat God de mensen gaf,
20 van zelve, als Hij roept, te wensen naar het graf.
Daar gaan er naar 't schavot, tot sterven wel begeven,
maar, hadden zij de keus, zij wilden liever leven,
want uit gezonde weeld te scheiden, zonder pijn,
schijnt voor de mens'lijkheid een harde kans te zijn.

- 25 Dat voelt de zieke niet, wiens ziel met alle reden
ontslagen wenst te zijn van uitgepijnde leden.

- Het uitgepijnde hert van allerhande leed,
van leed dat meestendeel alleen de lijder weet,
doet hals en schouderen naar 't zalig einde rekken,
30 en waar het gaarne gaat is 't lichtelijk te trekken.
Blijf tobben, ziel en lijf, en lijden, als gij doet:
God volgen doet zeer zuur gedijen tot zeer zoet.

De ronde van het Voorhout

19 december 1668

- ‘Koop de tijd uit,’ vind ik geschreven,
‘t zijn boze dagen die wij leven.’
Wat zegt gij, ploegsters van 't Voorhout:
is iemand onder u zo stout
5 dat zij haar omgang aan die steen durft laten toetsen -
onnutte ommegang van licht-geladen koetsen,
bevracht met ijdelheid?
Wat is uw bezigheid?
Koopt gij de dagen uit in dat mal ommelopen?

- 10 Ik wil 't heel anders dopen
 en weet wel wat ik doop:
 gij draagt de dagen uit, en voert de tijd te koop.

Tegen- en tegenzin
28 maart 1670

Het zij zo laat als 't wil, ik kan mij niet bepraten
 om dood te wezen, en mijn dagwerk te verlaten.
 Ik trek de vodden uit die 'k 's ochtends heb gelaân,
 maar 't gaat als 't spreekwoord spreekt: 'Noô doen is ook gedaan.'

- 5 Ik ga schoorvoetende waar and'ren naartoe lopen,
 en was 't met geld te doen, 'k zocht slapen af te kopen.

- 't Zij weer zo laat als 't wil, en zoveel dag als 't kan:
 ik, die geen rust en zocht, ik, nog dezelfde man,
 lig nagelvast aan 't bed. Weg, windas-touw en dreggen:
 10 daar is geen tillen aan. Mooi kon 't de wijze zeggen:
 'Men wentelt als een deur die op haar hengsels draait.'
 Van boven schijnt men los, van ond'ren vastgenaaid.

- Een weerhaan is te slecht: 't best schijn ik te gelijken
 de naalde van stom staal, die w' aan de zeilsteen strijken,
 15 en die we met geweld nu trouwen aan het zuid,
 dan huw'lijken aan 't noord. Nu is zij hier de bruid,
 dan daar in overspel; en wat ze meest beminde,
 is wat ze dan meest haat. Wie kan de reden vinden
 waarom de laatste echt haar liefste wezen zou?
 20 En wie verheugt zich ooit in een gedwongen trouw?
 Men zoek' het in de steen, het is de moeite waardig.
 In mij is 't mensenmal, die, altijd weder-aardig,
 in stroom en tegen wind de oorboor tegengaan,
 slaan al 't gebodene af en al 't verbodene aan.

- 25 'Op, op dan,' zeg ik mij. 'Het is hoog dag, en hoe?
 Wie niet aan 't leven wil, schijnt, is zijn leven moe.'
 'Naar bed ook, 't is lang nacht, en leer het leven derven.
 Wie daar maar niet aan wil, schijnt nooit te willen sterven.'

- Maar 't is gedwongen ernst. 'k Zeg wat ik zeggen moet,
 30 en doe noô wat ik zeg. En, gaan we all' op die voet
 (en allen gaan we erop): hoe zal 't in 't einde wezen,
 als we, uit de lange slaap ontwakende, verzezen
 op 't slaan van Gods Bazuin, ons bed uit (uit de aard')
 geroepen zullen zijn? Zal dan nog mensen-aard
 35 Gods wil of wederwil bestaan te wederstreven?
 Schrik, bozen, voor 't verderf! Wens, vromen, naar het leven!
 Er zal geen keus zijn van te vroeg of van te laat
 als ieder, naar verdienst, zal horen: *komt*, of *gaat*.

9 februari 1671, dag van de moord op koning Karel 1 geschreven in Londen

- Was 't heden dat de zon haar stralen zag bedwelmen
 door gruwel van een schelm en meer dozijnen schelmen?
 Was 't heden dat ze een bijl drie kronen in één slag
 met een geheiligd hoofd onmens'lijk vellen zag?
 5 O uit de almanak, vervloektste dag der dagen!
 Begraaf u in de nacht, waag nimmer weer te dagen;
 en gaat gij, Sprokkelmaand, uw negende zo kwijjt
 en schrikkelt zo tweemaal en schrikt zo voor altijd!

Tegen 't dromen**Londen, 18 augustus 1671**

'k Wou, dromen dromen was; en dat er nooit geen dromen
in mensen-hersenen aan 't gaan waren gekomen.

De nacht is voor de rust, de rust is voor de nacht,
en ik heb al mijn rust in onrust doorgebracht.

5 Slaap, zegt m', en dood is één. Wie dood wil zijn, moet sterven;
wie slaapt, moet zijn gedacht', wie dood is, 't leven derven.

'k Heb slapende gedacht, wat rijm noch reden heeft:
wat 's dat voor sterven? 'k heb mijzelve overleefd.

Aan mijn zoon, op zijn uurwerk**Londen, 19 augustus 1671**

Zoon, die, door Gods beleid, de kloeke vinder zijt
van dezer gangen onbewegelijk bewegen:
hoe 's werelds slingeren jou gaan moog', mee of tegen,
heb haar eenparigheid voor ogen te allen tijd.

5 Heb jij het zwakke werk in 't schudden van de baren
tot ongevoel gebracht van alles wat het lijdt:
gedenkt wat jón betaamt in alle wedervaren,
die door des Heren Geest vol redenskrachten zijt.

Stel vondst en vinder, geest en raderen tezamen:

10 't Was jammer als het werk de meester zou beschamen.

Over mijzelf**Londen, 5 september 1671**

Wie van de arbeid weet die 'k zeer lang heb gedaan,
en ziet er 't bij-spel bij, zal nauwelijks verstaan

waar ik de tijd uitvond, om zoveel bij te spelen.
 Wie op het bij-spel ook, bij stukken en bij helen
 5 eerst en omstandig let, zal twijf'len meer als oot
 hoe mij op zoveel werk zoveel tijd overschoot.
 Ik zelve dool erin: zelf weet ik niet te vinden
 hoe 'k in de grote ploeg zoveel van 't mijn' verzinde.
 God weet het. Hem zij lof, die mij gegeven heeft
 10 dat nooit één levend mens min ledig heeft geleefd.

Engelse mandeling

Londen, 8 september 1671

'k Was vijfenzeventig, en trad vermakelijk
 van Kanterbergs hoog hof langsheen de droge dijk
 die Londens schone Theems sluit en versiert in 't zuiden,
 in 't zuiden dicht bezet met boomgaarden en kruiden,
 5 ten noorden met droog hout, verwezen tot de zaag
 of door de zaag versneên, meer dan m' ooit samen zaag',
 zodat daar, kwam het vuur (God schutt' het) weer te ontsteken,
 een tweede nieuwe stad van Londen in zou steken.

In die bedenkingen vond ik mij achter rug
 10 de anders lange weg tot grote Londen-brug.
 Daarover, of daardoor (het is een straat vol huizen,
 vol winkels, sterk gevest op één en achttien sluizen),
 wendde ik 't ter linkerhand, en wandelde west aan,
 totdat ik, met gemak en zonder overgaan
 15 door lange Londens bos aan Charing Cross geraakte
 waar ik mijn huizing vond en deze omloop staakte -
 schier minder moe dan nu! Wie 't kan, beroeme zich
 en danke God met mij, op vijfenzeventig.

Op het gelijktijdige sterven van drie bekenden
Londen, 10 september 1671

Drie vrienden, wel bejaard, maar die het minder waren
 dan ik ben, zijn gelijk dit leven uitgevaren.

Hoe moet ik 't nemen, Heer? Wie hebt gij liever: mij,
 die ge in dit leven spaart, of die verlost drij?

- 5 Och, laat mij niet bestaan het vonnis uit te wijzen,
 maar zwee en dankbaarlijk al uw bestiering prijzen.

Ogentroost, aan Geertruid
op zee, niet verre van ons strand, in 's konings jacht van Engeland,
10 oktober 1671

Als 't op een sterven gaat, ziet men 't gezicht eerst breken;
 en dat, wie zestig jaar en tien meer heeft geleefd,
 of sterft, of sterven gaat, en lijdt geen tegenspreken:
 is 't vreemd of buiten tijd dat hem 't gezicht begeeft?

- 5 Maar wie het stervende begeeft, verliest ook 't horen,
 't gevoel en smaak en reuk, en daarop sterft hij heen.
 Jij leeft, en hebt van vijf maar één zintuig verloren:
 bedenk je voordeel eens, het is nog vier om één.

- Twee halve ben ik kwijt, en leef niet ongeruster
 10 dan toen ik van de vijf bediend was in 't geheel.
 God hebbe lof voor all's; kom met mij, lieve zuster
 en dank hem voor 't verlies van maar één vijfde deel.

- Wat klagen blinde liên, die 't worden op hun dagen?
 Wat dunkt hun dat er meer zienswaardigs zal geschiên
 15 dan wat er is geschied en zij zo dikmaals zagen?
 En zijn ze nooit ziens zat? Wat zoeken oude liên?

Wie wel vergaderd heeft, moet op 't vergaarde teren,
 of zijn vergaderen is moeite zonder vrucht;
 en wil hij dag op dag 't vergaderde vermeren
 20 zo kiest hij zorg voor rust, en onrust voor genucht.

Teer wel en dankelijk op wat je in zoveel dagen
 ter wereld hebt gezien: het is geen kleine som.
 Dat voordeel hebben zij, de blinden die eens zagen:
 vooruit en zien ze niet, maar heel wel achterom.

25 En stel, je zág vooruit: het zou zo weinig duren
 bij wat verlopen is, al wat je had te zien,
 dat, wie jou de oude nam en schonk de nieuwe uren,
 zou jou oneindig veel verlies en schade biën.

Nu hebben jij en ik een menigte van jaren
 30 met uitzien, and'ren veel hun uitzien overleefd.
 Wij hebben 't al gezien, en zijn ruim wel ervaren
 wat deze wereld ziens- en niet-zienswaardig heeft.

Het inzien rest alleen, waardoor wij ons gewennen
 onszelve te doorzien en al wat in ons is;
 35 waardoor we ootmoedelijk voor God alleen bekennen
 waar we in verlegen zijn om Zijn vergiffenis.

Dit inzien is zo nut en eist zo'n lange stude
 en is een oefening waar steeds zoveel aan schort,
 dat, waren wij aan 't werk met inzien vroeg en spade,
 40 wij kwamen alle daag weer nieuwe staâ te kort.

Ziet wat een tijdverdrijf voor mensen zonder ogen;
 ziet wat het bezigheid de bezigsten verwekt,
 en of 't wel inderdaad een zaak is van meedogen
 het kijken kwijt te zijn dat hiertoe niet en strekt.

- 45 Neemt mijn eenvoudige vermaningen in 't goede:
 't zijn spruiten van een oud, door-broederlijk gemoed.
 Ik weet het, en dank God, het is ten overvloede -
 en beter zei ik jou: doe, zuster, wat je doet.

***Grafschrift van mijn lieve kleinkind Susanne Constance Doublet,
 overleden 11 november 1672***

Wat hier ligt, was een mens waarin des Heren hand
 handvollen overhoop van gaven had geplant:
 vernuft en wetenschap en overvloed van reden,
 bevalligheid in schone en recht geschapen leden,
 5 beleefde vreugd en deugd, en ongemeen verstand
 van zoete bezigheid, en zondeloze zeden,
 en al wat in een mens te wensen is: in maar
 een aanvang van een mens, een kind van negen jaar.

anders

- Hier ligt een kind in 't nat gesmoord.
 10 't Gelijkt een van die ongevallen
 waar m' elke dag te veel van hoort,
 maar het gelijkt het niet met allen.
 't Heeft een heel averechts bedied:
 het kind is in het water niet,
 15 maar 't water is in 't kind gevallen.

Aan de moeder

God haalt je kinderen zo dicht als Hij ze zendt:
 dit 's nu de derde keer. Word je 't nog niet gewend?

Nieuwjaar
1 januari 1676

Nog eens ten eind van 't oude en vooraan 't nieuwe jaar,
 en tel ik tachtig op negen maanden maar!
 Waar zijn die zeventig en negen jaren henen?
 Als nieuwe dromen elk verschenen en verdwenen,
 5 en nu de volle som: maar éne oude droom.
 Wanneer zal 't einde zijn? Hoe lang staat de oude boom
 op taaie wortelen en weert zich, onder allen
 die daags bij duizenden rondom hem henen vallen?
 Hoe lang en wankelt mijn onafgesleten kracht
 10 niet meer als and're meest ter halverwege placht?
 Gij weet het, Heer, alleen; en houdt het mij verborgen.
 Laat die onkunde mij tot meer en meerder zorgen
 gedijen, om een eind, 't zij nog ver of nabij,
 o goedertieren God, dat u gevallen zij.

***Toen mij een verzoek vierkant en zonder opgave van redenen geweigerd
 werd, tegen de gewoonte en ondanks mijn verdiensten***
11 maart 1676

Als mij die grote vorst zo liefhad als ik hem:
 mijn tachtigjarige grootvaderlijke stem
 had zijn eël hart geroerd, of (voegt mij dit van mij)
 mijn vijftigjarige getrouwe slavernij.

5 Maar niets heeft hem geroerd. 'k Heb aan een deur geklopt
 die steen of ijzer was; en, van de stoep geschopt
 als een stout bedelaar, heb in mismoedigheid
 gezwolgen een verstokt stilzwijgen voor bescheid.

Wat zegt g' ertoe, mijn hart? Gij zegt, gelijk ik zeg,
 10 dat ik de blinde schuld op jonge onkund' leg.
 Want wist men wie ik ben en wat ik heb gedaan,
 men had mijn smeken wel met reden ondergaan.

Wat doen wij meer, mijn hart? Wij wensen, ik en gij,
 dat die hoogwaarde vorst lang, lang gelukkig zij;
 15 en dat hem, oud als ik, voor 't goede dat hij doet
 geen jonge onkundiger ondankbaarheid ontmoet.

Drie beelden op het fronton van mijn huis **8 oktober 1676**

Drie vrouwen op uw huis? Wat kunnen die beduiden?
 Zo word ik vroeg en laat gepijnigd om bescheid.
 Nu sta ik noô ter spraak aan allerhande luiden:
 hier is 't voor allen eens, en eens vooral gezeid.

5 Geloof en Liefde en Hoop zou 't enigszins gelijken,
 en menig eerlijk man waar' lichtelijk te vreên
 drie mooie meisjes voor drie deugden aan te kijken.
 Maar 't is zo breed niet. Dit 's de waarheid, met de reên.

't Huis moet Gemakkelijk, Sterk en Aanzienlijk wezen:
 10 ontbreekt er geen van drie, zo is 't van zessen klaar.
 Ontbreekt van drieën één, dan is 't niet waard geprezen
 alsof het zonder feil en onopspreekbaar waar'.

Het schoon-aanzienlijk-eenparig Gelijkzijdig
 is uit des mensen beeld van lid tot lid gehaald.
 15 Wat daarop niet gelijkt, is tegen Rede strijdig,
 en wat dáártegen strijdt, is meesterlijk gedwaald:

dat zegt de middelste van mijn drie stenen vrouwen.
 En, met een beeld in deze, een passer in die hand,
 toont z' hoe de vinder van het eerst geregeld bouwen
 20 zijn eerste regelen in deze leden vand.

De sterkste van mijn wijfs beduidt mijn hechte muren.
 Zo doet haar rechtervoet, gevestigd op een plint;
 en evenals haar schild kan mijn dicht dak verduren
 elk uiterlijk geweld van hagel-slag en wind.

25 Hoe schilder ik 't Gemak? men zal het licht begrijpen,
 let men op 't derde beeld zijn schildpad en zijn slak,
 en hoe dit zoete volk hun huizen noch en knijpen
 noch over-wijd en zijn. Daarin staat al 't Gemak.

Hier is het raadsel uit, en ik moe van 't geprevel.
 30 Geen al-weetgierigaard en ligg' mij meer aan boord.
 Vraagt iemand naar bescheid van de drie-vrouwengevel:
 'k heb mijn beurt uitgestaan; de een zegg' het de ander voort.

Op mijn tweeëntachtigste verjaardag **4 september 1678**

Moordjaren, schei eruit, en denk niet meer aan mij.
 Gij komt voortaan te laat. Had gij 't op mij geladen,
 de aanslag is gemist; gij kunt mij niet meer schaden:
 'k ben al uw zevenden en negenden voorbij.
 5 't Is waar, om honderd jaar min één te moeten leven
 ontbreken er nog wel twee negenen in all's:
 maar wacht gij nog zo lang, en brengt mij dan om hals:
 amen, van nu af aan is u de moord vergeven.

Op de dood van Catharina Zuerius**12 oktober 1680**

Hier ligt moei Catharijn. Wat hoeft er meer geschreven?

Want, als ik 't zeggen durf,
 wat heeft ze in tachtig en nog drie jaar bedreven
 als dat ze leurde en zeurde en controleurde en sturf.

Bij het graf van David Rijckaart**19 oktober 1680**

Hier ligt een vrijer die een rijkaard was en hiet.
 De vrienden klagen, die daar zitten in 't verdriet
 van delen... Hij was wel een zoet man voor zijn erven,
 dan dat hij wat te lang getreuzeld heeft met sterven.

- 5 Nu durft er niemand eens te krijten onder haar
 omdat men denken mocht dat het van blijdschap waar'.

Tesselschades wijs onderwijs in 1637**7 april 1681**

De kloeke Tesselscha, die 'k nooit en kan vergeten,
 heeft m' haar vertroosting eens zo geestig toegemeten
 dat vriend en vreemdeling bekennen, wie het hoort,
 dat nooit zo'n sterke zin geschroefd stak in één woord.

- 5 Zij zag mij kwijnen in een diepe rouw, met reden,
 waar nog mijn oude hart kan zuchten aan besteden.
 Zij raadde, wild' ik eens ten kortste zijn verlicht
 dat ik mijn klachten heel uitrijmen zou, in dicht.
 Zó zei zij 't (hoor, en leer zo spreken, mans, van vrouwen!):
- 10 *Heer, stel uw leed te boek, zo hoeft gij 't niet te onthouwen.*

Kometenwerk **april 1681**

- Men stooft mij 't hoofd zo warm met vragen en hervragen,
dat 't mij mijn vragers lust met vragen te verjagen.
Ik vraag: waar hoort zij thuis, die vrees'lijke komeet
waar elk zo veel van snapt en elk zo weinig weet?
- 5 Zij wandelt om en om. Wie dreigt zij meer of minder?
Een koning sterft in 't oost: daarover treurt men ginder,
in 't zuiden lacht m' erom; dat is des werelds schaal,
en 't hemelteken goed noch kwaad voor allemaal,
maar even zoet voor d' een als droevig voor een ander.
- 10 'Ja, maar kometen volgt een wonderlijk verand'ren.'
Wat ongehoorde zaak! Alsof men dag op dag
alom in alles geen veranderingen zag!
Is dat kometenwerk, behoeft men nieuwe lichten
om onze onkunde van de waarheid te berichten
- 15 dat geen ding staande blijft, maar dat de tijd omgaat
als 't mooie curieus der kinderen op straat?
En vinden we onze kaars zo aan die toorts ontsteken,
dat we op het onvoorzienst taal van profeten spreken,
en evangelie-wijs verkondigen, voor wis,
- 20 hoe 't in de hoge raad van Gods geheimen is:
op wie de Almachtige Zijn pijlen heeft gespannen,
wat groten Zijn komeet komt kronen of verbannen,
op welke koningen zij ziet of niet en ziet,
welk land in hoger macht zal opgaan, welk teniet?
- 25 Ellendig stof en slijk! wat maakt u zo baldadig!
Vergrijpt men zich zo hoog, en blijft God nog genadig?
[...]
Hoe doop ik dan dat vuur? Keur ik het voor een doe-niet?
Nee, nee; mijn voet en past in zo'n verkeerde schoen niet;
[...]

Mijn ziele beeft ervoor. Ik schrik voor zon en maan,
 40 zo stil, zo dagelijks, zo zedig als zij gaan;
 voor 't machtig sterrenheir sta ik niet min verslagen,
 zo dikwijls als 't mijn oog te middernacht ziet dagen.
 Waarin ontroer ik mij? In d' eindeloze macht
 die dit geweldig iets uit niets in wezen bracht.
 45 'Heer,' zeg ik, 'eeuwig Heer, en Schepper en Behoeder
 van zo veel wonderen, die Gij tot min als poeder
 kunt malen door het Woord waaruit ze zijn ontstaan:
 zou ik mij kunnen niét ter harte laten gaan
 wie Gij zijt en wat ik? Niét sidderen en beven
 50 voor Die mij lijf en ziel genadig heeft gegeven,
 en (ongenadig, maar altoos rechtvaardig) kan
 ontdoen: nu, nu, terwijl ik sta en spreek ervan?
 Ik doe het, grote God; maar wel moet ik het uiten:
 ik doe 't gebrekkelijk; ik doe 't niet zonder muiten
 55 en woelen tegen uw bevelen, nacht en dag.
 'k Zie 't aan de nieuwe roe, die gij ons, zonder slag,
 alleen verschijnen doet.' En zo dan leer ik weten
 wat het beduiden is van grillige kometen.

Wat dan? Vrees ik ze? Nee. Veracht ik ze? Nog min;
 60 de vrees was goddeloos, 't verachten zonder zin.
 Ik vreesde goddeloos wat God verbiedt te vrezen.
 Veel goddelozer nog, zocht ik erin te lezen
 wat daar niet in en staat: waar Gods besluiten gaan,
 wie Zijn almachtigheid wil vallen doen, wie staan -
 65 en klapte zogenaamd uit Gods geheimenissen
 tot bullebakken van de eenvoudigste gewissen,
 en snoerde kind'ren en ouw' wijven aan die klap
 en maakte onbeschaamd van dromen wetenschap.

'k Verachtte goddeloos het hemelse verschijnen
 70 van wat de Almachtige doet blaken en verdwijnen.

't zij in een nieuwe vorm gegoten, of weleer
 ontstaan in 't eerst gedrang van millioenen meer.
 Ver van verachten, ver, eer ik al de bewijzen
 van de onbepaalde macht; ik help ze oneindig prijzen,
 75 oneindig loven, en oneindig gadeslaan -
 maar zonder hoger als mijn vlerken op te gaan.
 [...]
 Ik wacht op vol bericht wanneer mijn ziel, gebracht
 85 waar Hij woont die haar schiep, in Zijn licht, voor de Zijnen
 ziet schijnen alle licht, en alle mist verdwijnen.

Uit is 't, mijn vrageren; 'k meen dat gij mij verstaat.
 Is het bewijs niet goed, 't aanwijzen is niet kwaad.
 Ik ben u moe bericht, weest gij 't van mij te vragen:
 90 Hier kan het einde zijn van u en mij te plagen.

Aan kleine vogeltjes die buiten tegen mijn kozijnen kwamen nestelen

Hofwijck, 4 mei 1681

Kom in, onnozeltjes. U is niets op te leggen
 waarom 'k u leven en huisvesting zou ontzeggen.
 Ik leve kinderloos: breng of broed de uw' hierin,
 mijn kluis is ruim genoeg voor u en heel 't gezin.
 5 'k Zeg u van bek tot bek (want gij en kunt niet lezen):
 wat Hofwijck is voor mij, zal voor u Stoorwijck wezen.

Op het graf van Pieter de Vooys, de blinde **1 juni 1681**

Lag aller meester hier zo doof niet als hij blind was,
 hij, beter organist van toen hij schier nog kind was

dan die m' er nu toe kiest: hij sprong wel uit het graf
en joeg de knoeiers van zijn heerlijk orgel af.

Op de dood van dokter Verstraten
november-december 1681

Hier ligt Verstraten thuis, die arme rijke man,
helaas, daar hij nu niet meer geld verdienen kan.
Dit lichaam had hij zo doorbalsemd met zijn pillen
dat te bedenken staat of 't wel zal rotten willen.
5 'k Meen dat het drogen zal, gelijk het al begost
toen hij, schier negentig, nog slaafde om de kost.
Zijn erven laat hij 'maar' wat goud tot haar verdoen, en
een kaal kort manteltje, met één paar oude schoenen.
Zij nemen het voor lief. Het is het ambtsgewaad
10 waarin hij 't gouden slijk vergaarde langs de straat.

anders

Verstraten ligt hier in een dikke, dure kist:
wat zag hij zuur en scheel, Verstraten, als hij 't wist.

anders

Nu is Verstraten dood. O, wie hem bij dit leven
twee, drie visites loon mag schuldig zijn gebleven:
15 ga haastig en betaal zijn arme kleinkind af
zo g' hem zijn volle rust wilt gunnen in dit graf.

anders

Met al zijn Haagse winst heeft goede Van der Straten
zijn afgesloofd gebeent' naar Utrecht voeren laten.

Was 't mogelijk geweest, hoe gaarn' had hij die vracht
 20 op zijn ouw' voeten nog gespaard, gelijk hij placht.

anders

Van de omloop van het bloed heeft die bloed, Van der Straten,
 zijn koppige verstand nooit overtuigen laten.
 Maar, burgers van Den Haag,
 gij die hem alle daag
 25 en altijd even graag
 door dik en dun gekropen
 beslijkt zag, en bedropen
 visites doen met hopen -
 geef antwoord op mijn vraag:
 30 hebt ge ooit doktorenbloed meer en meer om zien lopen?

anders

De dokter Van der Straten
 Heeft nu de weer'ld verlaten.
 't Staat te bedenken of dit droevige geval
 meer doden geven, of meer levens redden zal.

tenslotte

35 Ongaarne zou ik nu vernemen
 dat m' uit dit spel van pen en inkt
 een averechts besluit wou nemen:
 alsof ik niet Verstratens vriend
 en hij de mijne lang geweest waar'.
 40 De man was naarstig, rijk en krap,
 daarin door-oefen ik mijn geest maar:
 heel zonder erg, en voor de grap.

Aan Joan van Reede, heer van Renswoude
21 januari 1682

Gaat de lang-levenskunst ten eind, oud heer en vriend,
 waar ge u zo menig jaar zo wel van hebt gediend?
 U staat een betere vanouds in 't hart geschreven:
 van gaarn' en welbereid in 't eeuwig te gaan leven.
 5 Zei ik dat gij die nu door en door leren most,
 ik leerde u wat gij lang geleên geleerd hebt en gekost.
 Ontleef maar zo gij leefde, in Godes weg bedreven:
 lang en wel leven kan niet als wel sterven geven.
 Vaarwel in eeuwigheid. Ik volg u op de voet,
 10 God geef' mij, Hem zo wel te volgen als gij doet.

Stilte en sneeuw na storm en hoge vloed
15 februari 1682

De lucht is uit gebuit. Hem laat ons eeuwig loven,
 zo toornig en zo goed,
 Die deze wond'ren doet;
 en levert ons van boven,
 5 in plaats van woeste storm en zout nats overvloed
 tot nieuw' vertroosting: stil, droog water, wit en zoet.

Grafschrift van mijn hondje Gekkie
Hofwijck, 25 oktober 1682

Dit is mijn hondjes graf.
 Ik zeg er niet meer af
 dan dat ik wenste (en de weer'ld was niet bedorven),
 dat mijn klein Gekkie leefde en alle grote storven.

Aen mijn kinderen**9 april 1684**

Hoe dat ik langer leef en dat ik meerder weet,
 hoeveel ik minder weet dan ik behoer te weten.
 O lange levenstijd onachtzaamlijk besteed,
 wat heb ik honger nu 'k niet meer zal kunnen eten!
 5 Ziet op mij, kinderen, en leer hoe 't zwaarste leed
 van alle leden is, dat *spa-berouwen* heet.
 Ja, jongeliên, let altijd
 op 't kostelijkst van al: tijd.

Over mijn kinderen**21 april 1684**

Door het lange verloop van zo menige jaren
 houdt mij de wereld een weinig ervaren,
 en, bedrieg ik mij niet, zij hoort mij niet noô.
 Bij mijne drie zonen (wie zou het geloven?)
 5 preek ik gedurig als onder de doven
 en alle mijn preken geldt daar niet een stro.

Is hunne wijsheid, zo jong, zo gerezen
 dat er de mijne ver onder leit?
 Amen, o Here God, laat het zo wezen,
 10 ik dank er u voor in der eeuwigheid.

Gun ze toch maar dat ze nooit zich beklagen
 dat ze te weinig acht hebben geslagen
 (als wij tezamen hebben beleefd)
 op 't gene de oudste hun voorgepreekt heeft.

Aan mijn kinderen op mijn achtentachtigste verjaardag
7 november 1684, onderweg naar de verpachting van het visrecht te
Geertruidenberg

Op twaalf na honderd jaar! Ik kan 't mij niet vergeven.
 Ik laat de wereld staan, die mij met dit taai leven
 al overleven ziet wat menig jaar na mij
 ter wereld is geraakt; maar, kind'ren: wat denkt gij,
 5 die 'k in de kindsheid hou, waar jullie zelf al oud'ren
 en over-oud'ren zijn? Gaat alle mens veroud'ren
 op één na? Wees gerust, met nog een kort geduld:
 de dag staat voor de deur dat ge u ont-vaderd zult
 en vrije luiden zien. Daar help ik u bij hopen
 10 dat uwe levensrol de mijne zal belopen,
 zodat gij in wit haar, en witter dan ik droeg,
 kunt zeggen wat ik zeg: 'Kom, Here, 't is genoeg.'

Aan Koenraad van Beuningen en Jacoba Victoria Bartolotti van den
Heuvel, bij hun ondertrouw
15 mei 1686

't Is wel, 't is koen beraad, heer Koenraad, lange liefde
 te sluiten met een slot dat geen ontsluiten kent.
 Nog braver is 't van u, dat het u eens beliefde,
 Victoria de fiere, eens met een vrolijk end
 5 heel on-victoried, en wel-overmand te wezen.
 Bij God en mensen is de zaak lief en geprezen.

Maar, vrienden, onder ons: vergunt gij mij één vraag,
 die ik vertrouwen durf dat u niet en mish Haag.
 Ei, stel ons eens gerust: uit al uw spade zoentjes,
 10 wat jongs belooft ge ons van Victorietjes of Koentjes?

pijndichtje, midden in de nacht
van middel-meimaand voortgebracht,
't jaar 1686:
meer was de kreupele niet machtig.

Nawoord

Constantijn Huygens (1596-1687) is altijd een beroemd dichter geweest. In 1622, het jaar van zijn eerste grote publicatie, wist iedereen al wie hij was. Zijn verzen werden bejubeld en geïmiteerd. Drukkers gaven ze uit, ook zonder hem iets te vragen. In de achttiende eeuw was de belangstelling wat minder, al werd hij ook toen niet vergeten, maar al aan het begin van de negentiende eeuw is er een tot op heden onafgebroken stroom studies, tekstedities en bloemlezingen op gang gekomen. Huygens heeft kennelijk iets wat lezers telkens weer aanspreekt. ‘Scherp én zoet’, ‘droef én blij’, ‘wijs én mal’, werd hij door zijn tijdgenoten genoemd. Er spreekt iets uit van de opwinding die zijn werk teweegbracht. Zoiets kende men nog niet. ‘Jij kunt,’ schreef zijn vriend Hooft, ‘ook van het triviaalste iets bijzonders maken.’ Huygens als een soort tovenaars met taal: dat lijkt nog altijd een treffende karakteristiek. ‘Een verdomd groot dichter,’ moet de Nijmeegse hoogleraar en Vondelkenner W.J.M.A. Asselbergs (Anton van Duinkerken) hem eens genoemd hebben.

Hij was niet een dichter voor wie de kunst boven alles ging, zoals Vondel. Die verwaarloosde eerst zijn winkel in zijden stoffen en haatte vervolgens zijn werk bij de Amsterdamse Bank van Lening; hij zag zichzelf als Dichter, een dienaar van Apollo, de god van de Kunst. Huygens zag zichzelf in de eerste plaats als een dienaar van de Prins van Oranje (ook niet de eerste de beste baan, maar toch een aards bedrijf) en hij dichtte in zijn vrije tijd, tussen de bedrijven door. Er spreekt een totaal andere visie uit op het dichterschap. Vondel zag de dichter als een soort profeet die, gevraagd en ongevraagd, de goddelijke waarheid moest verkondigen, en wel zo dat iedereen luisterde. Daar was totale inzet voor nodig. Alleen door voortdurende studie en oefening zou de dichter zijn woorden die dwingende kracht kunnen geven die ze nodig hadden om iedereen het goede te leren. Voor Huygens

was dat allemaal niet aan de orde. Hij ontkende niet dat zulke poëzie bestond, of kon bestaan - al dacht hij daarbij niet of nauwelijks aan de Nederlandse literatuur van zijn tijd - maar zulke hoge aspiraties had hij zelf niet. Wel treedt ook hij, net als Vondel, in zijn gedichten vaak op als trooster, als vermaner, als feestredenaar, kortom als iemand met een Boodschap. Maar zijn toon is veel persoonlijker. Hij wekt de indruk niet zozeer tot, als wel met andere mensen te spreken; en niet namens een hogere instantie, maar namens zichzelf. Vaak ook spreekt hij mét zichzelf, om over zichzelf of over de wereld of de mensen om hem heen na te denken. Meer dan een rustig moment had hij daarvoor niet nodig.

De eerste gedichtjes die we van Huygens kennen, schreef hij in december 1607, elf jaar oud. In het Latijn. Op zichzelf is dat niet opzienbarend. Meer jongens uit zijn milieu (hoge ambtenarij: zijn vader was een naaste medewerker geweest van Willem van Oranje en in die jaren secretaris van de Raad van State) leerden Latijn op die leeftijd en versjes maken in die taal hoorde erbij. Maar terwijl Huygens' wat oudere broer Maurits het met tegenzin deed, kreeg Constantijn er plezier in. Een van zijn eerste schriften is bewaard. Op de omslag staat (in het Latijn): *Versjes geschreven door Constantijn Huygens, 1607. Begonnen in de avond van 17 december 1607.* En een motto: *Non est mortale quod opto* ['wat ik kies is onvergankelijk']. Daaronder: *oud 11 1/2 jaar.* De volgende bladzijden bevatten nog enkele plechtige Latijnse spreuken (wel zijn ze verder vol krullen en poppetjes getekend), en ook het eerste gedichtje heeft iets van een levensprogramma:

***Deum colendum esse* ['Bouw op God']**

Qui dominum colit et non ficta ista pietate [Wie op de Here bouwt met een ong'veinsd gemoed,]
Felicem dico; Qui gaudet legibus eius, [noem ik gelukkig; en,

wie vreugd schept in Zijn Wet]
 Prosequiturque Deum, vera pietate, beatus. [en op Gods wegen gaat met ware vroomheid, zalig.]

‘Geschreven op 17 en 18 december 1607.’ Het metrum van de eerste regel lijkt niet helemaal in orde, maar zijn vader, die hem bij deze dingen sterk stimuleerde, mag trots op hem geweest zijn. Zo lang heeft Huygens trouwens nooit meer over drie regels gedaan. Hij kreeg het verzenmaken verbazend snel in de vingers en wat hij op zijn veertiende schreef, had soms al de virtuositeit die zijn hele latere werk zou gaan kenmerken.

Wat voor gedichten waren het? Bewerkingen van bijbelteksten, vrome meditaties, verhalen en anekdotes in verzen, en vooral ook veel gelegenheidsgedichten: voor nieuwjaar (van Sinterklaas merken we niets), voor verjaardagen, voor allerlei andere, vrolijke en droevige, gebeurtenissen, merendeels in de familiekring. Tot 1612 uitsluitend in het Latijn. Het leren van die taal (nog volop de taal van kunst, wetenschap en diplomatie) stond voorop en zijn leraar en zijn vader waren zijn eerste publiek. Maar het was al gauw duidelijk dat hij een ongewoon talent had en hij mocht zijn kunsten dan ook steeds vaker buitenshuis vertonen. Uit de autobiografie die hij later voor zijn kinderen schreef valt op te maken dat zijn vader zelfs een beetje met hem te koop is gaan lopen. Met de beste bedoelingen overigens. Voor Constantijns latere carrière kon het geen kwaad als hij alvast bekendstond als een begaafde knaap, iemand met flair, die zijn talen kende. Toen hij in november 1614, achttien jaar oud, met een fraaie Frans-Nederlandse bruiloftszang kwam (met muziek van zichzelf!) op het huwelijk van een aanzienlijke relatie van zijn vader, moeten heel wat mensen hem met bewondering hebben aangekeken, en daar kon hij nog plezier van hebben.

Voor Constantijn zelf was de poëzie intussen al heel wat meer gaan betekenen dan een talent waar hij goede sier mee kon maken. In deze jaren gaat hij ook gedichten schrijven om na te den-

ken over de dingen die om hem heen gebeuren. In de politiek bijvoorbeeld. De Republiek werd in deze jaren (het Twaalfjarig Bestand in de oorlog tegen Spanje, 1609-1621) verscheurd door godsdiensttwisten en de jongeman gaf zich in langere en kortere gedichten rekenschap van zijn standpunt daarin. Ook in persoonlijke aangelegenheden wordt de poëzie een middel om greep te krijgen op de verwarrende werkelijkheid, zoals we zien in *Doris*, het eerste gedicht van deze bloemlezing. We kunnen er rustig van uitgaan dat hij deze vorm van expressie niet meer kon missen.

Maar het bleef ‘bijzaak’. Dat heeft hij ook altijd sterk benadrukt, en daar had hij goede redenen voor. Dichters golden, net als tegenwoordig, nu eenmaal per definitie als een beetje wereldvreemd, en hoe meer verzen hij schreef, hoe meer hij kans liep op de kritische vraag of hij zijn tijd niet beter kon besteden. Dat was al zo in zijn jeugd, toen hij nog carrière moest maken. Enerzijds was het natuurlijk knap wat hij deed, maar het moest wel binnen de perken blijven. En het gold ook later, toen hij al lang en breed een positie had. Keer op keer verzekert hij dat hij zijn beste krachten aan betere dingen wijdde. De titels van zijn verzamelbundels: *Otia* (‘Ledige uren’, 1625), *Momenta desultória* (‘Acrobatische toeren tussendoor, 1644 en 1655), en natuurlijk *Koren-bloemen* (1658 en 1672), zeggen het allemaal. Ook zijn composities (de muziek was zijn andere grote passie) publiceerde hij onder zo'n titel: *Pathodia sacra et profana occupati*: ‘geestelijke en wereldlijke zangen van een drukbezet man’ (1647). Misschien overdreef hij hier wel een beetje mee. Zijn dichterschap is tenminste voor zover bekend nooit door iemand tegen hem gebruikt. Bovendien kan de nogal theatrale bescheidenheid die uit die titels spreekt, zeker op moderne lezers, ook wel eens averechts werken. Hoe bescheiden is iemand die, in een dichtbundel van meer dan duizend bladzijden, herhaaldelijk en met nadruk beweert dat hij er geen ogenblik ‘aan gezeten heeft’? Maar toch, het moet gezegd worden, het was niet onwaar. Wie

alleen maar een blik werpt op Huygens' reusachtige correspondentie (meer dan zesduizend bewaarde brieven), weet dat hij inderdaad veel en belangrijke andere dingen te doen had.

Huygens' levensloop kan hier alleen maar in grote lijnen geschetst worden. Na zijn opleiding en een aantal reizen als secretaris van gezantschappen naar Venetië en Londen, trad hij in juni 1625 in dienst als persoonlijk secretaris van de nieuwe stadhouder, Prins Frederik Hendrik van Oranje. Dat was een eervolle positie, hoewel het misschien niet helemaal was wat sommigen zich van zijn carrière hadden voorgesteld. Het was een puur dienende taak, buiten de landelijke politiek, en zelfstandig optreden werd, zeker in het begin, niet van hem verwacht. Maar Huygens maakte van zijn ambt wat ervan te maken viel en heeft zich spoedig onmisbaar gemaakt. Hij volgde de Prins overal (en dat betekende onder meer: iedere zomer mee op veldtocht tegen de Spanjaarden, in vaak weinig comfortabele omstandigheden) en hij verwierf een spilfunctie in het ingewikkelde geheel van benoemingen waarmee Oranje zijn machtspositie in de Republiek uitbouwde. Omdat alle stukken en brieven door zijn handen gingen, kende Huygens op den duur alles en iedereen. Het belangrijkste was dat hij het vertrouwen van Frederik Hendrik won, zodat die steeds meer aan hem ging overlaten. Zonder het beleid te bepalen, kreeg Huygens op die manier toch een grote invloed.

Ook op andere gebieden werd van zijn kwaliteiten gebruik gemaakt. Hij had verstand van architectuur en beeldende kunst en diende de Prins van advies bij de bouw en decoratie van de paleizen die in de jaren dertig en veertig in en om Den Haag werden gebouwd. Zo is Huygens (iets overdreven maar toch niet helemaal zonder grond) bekend geworden als 'ontdekker' van Rembrandt, die hij een paar mooie opdrachten bezorgde.

In 1634 werd Huygens voor zijn diensten beloond met een stuk grond aan het nieuw aan te leggen Plein in Den Haag. Daar

liet hij voor zichzelf en zijn gezin een monumentaal huis bouwen. Intussen was hij door aankoop in het bezit gekomen van de titel ‘heer van Zuilichem’; later zouden daar nog andere titels bij komen. Het ging hem voor de wind, en omstreeks 1670 hoorde hij tot de rijkste mannen van Den Haag. Maar van pensioen heeft hij nooit willen weten. Wel werd hij in 1672 door zijn oudste zoon opgevolgd als secretaris, maar hij bleef actief in een andere functie, die hij sedert 1630 naast zijn secretariaat had bekleed: die van ‘raad en rekenmeester’ van de Prins. In die hoedanigheid was hij belast met het toezicht over het beheer van de domeinen van de Oranjes in binnen- en buitenland, en daar is hij tot op hoge leeftijd voor in touw geweest. Zijn laatste inspectiereis maakte hij in 1684, achtentachtig jaar oud.

Al die tijd schreef hij gedichten, ‘te paard, in de koets, tijdens slapeloze nachten’, in verloren en soms ook wel ‘gestolen’ uurtjes, zoals hij schrijft. Soms lange, meestal korte en heel korte, in onnoemelijke aantallen. Onder die laatste groep zijn veel bewerkingen van bestaande anekdotes. Zo berijmde Huygens rond de jaarwisseling 1649-1650 een Engels moppenboek uit 1630, *A banquet of jests*. Maar telkens opnieuw schreef hij ook gedichten voor en over zichzelf en anderen, om na te denken, om contact te leggen of te houden, om mensen een hart onder de riem te steken. Of om een hartig woord tot ze te spreken, zoals zijn vriendin Tesselschade moest ervaren toen ze katholiek werd; of zijn kinderen, toen ze niet naar hem wilden luisteren. Er zitten niemendalletjes bij, maar in deze categorie vinden we ook Huygens' mooiste gedichten. Al ‘pratend’ heeft hij vaak een toon die uniek is in de zeventiende-eeuwse poëzie. Vooral uit die gedichten is deze bloemlezing samengesteld. Omdat Huygens alles bewaarde en overal de datum op schreef, laten ze iets zien van wat hem al die jaren, naast zijn werk, bezighield.

Twee algemene aspecten van Huygens' dichterschap wil ik hier afzonderlijk aan de orde stellen: zijn ‘duisterheid’ en zijn geloof.

Om te beginnen zijn ‘duisterheid’. Huygens geldt als een moeilijk dichter en dat was al zo toen hij begon. ‘We hebben je verzen gelezen,’ schreef zijn broer in 1622, ‘en we snappen er niets van. Het is net Turks, of Fries. We luisteren met verbazing en dan zeggen we: wat klinkt dat grappig!’ Huygens kon daar wel om lachen, maar hij ontkende vol vuur/dat hij het zijn lezer nodeloos moeilijk maakte. Wel wilde hij aandacht. Hij zocht lezers die bereid waren moeite te doen hem te volgen. Ik ben er niet op uit, schreef hij terug, om eenvoudige dingen moeilijk te zeggen. Ik wil dingen zo zeggen dat ze in een nieuw licht komen te staan. Dat maakte gedichten volgens hem pas interessant: als je ervan leerde met een verse blik naar de wereld te kijken.

Bij verschillende gelegenheden kwam hij hier op terug. Goede gedichten, zo redeneerde hij, zijn moeilijk, omdat de dichter ongewone gedachten onder woorden brengt. De rest is rijmkunde. Er was geen poëzie die hij zo verafschuwde als ‘de laffe, lamme lijn van het dagelijkse rijm’. Daar was volgens hem geen gebrek aan in Nederland. Hooft bewonderde hij oprecht en hij schreef desgevraagd vriendelijke versjes over vele anderen, maar zijn inspiratie haalde hij uit de buitenlandse literatuur: Italië (Petrarca, Marino), Engeland (John Donne), en bovenal uit de grote traditie van de klassieken en hun moderne navolgers in het neolatijn. Die traditie maakte voor hem de eigenlijke literatuur uit. Daar waren, vond hij, altijd lezers voor nodig geweest met een meer dan gemiddelde inzet.

In de tweede plaats zijn geloof. Het geloof was, zoals we zagen, al het onderwerp van Huygens' eerste bewaard gebleven versje. Hij is het zijn hele leven trouw gebleven. Hij was lid van de gereformeerde kerk, de officieuze ‘staatskerk’ van de Nederlandse Republiek, en onderschreef alles wat daar geleerd werd over de inhoud van het christelijk geloof. Centraal in deze leer staat de overtuiging van het onvermogen van de mens om iets werkelijk goeds en zuivers te doen, maar onlosmakelijk daarmee verbon-

den is het vertrouwen op de genade van de Heer, die voor de gelovige eens alles ten goede zal keren, in het hiernamaals. Dat was voor Huygens de kern. Hij was overtuigd van zijn eigen zondigheid (hij schrijft daar ook vaak over, als hij over zichzelf nadenkt), maar twijfelde toch nooit aan de goede afloop. En ook in de diepste ellende geloofde hij dat de wereld bestuurd wordt door een goede God, die het leed alleen maar zendt om zijn kinderen op de proef te stellen.

Met deze boodschap houdt hij zichzelf, maar ook anderen op de been. Een wanhopige moeder, die haar enige dochter verloren heeft en zich niet wil laten troosten, wordt zelfs op bijna strenge toon tot de orde geroepen. Voor iedereen die daarvan schrikt: hij lijkt er zelf ook van te schrikken. 'Dit is geen ongevoel,' bezweert hij haar, en hij herinnert eraan dat hij eens zichzelf ook zo heeft moeten toespreken. Lijden is niet zinloos. Men moet er zelfs dankbaar voor zijn, want wie de beproeving doorstaat, mag zeker zijn van het eeuwige leven.

Dat was het belangrijkste wat hij te zeggen had. Dat hij verder, op dezelfde dag als waarop hij een ernstige meditatie schreef over het avondmaal dat hij in zijn kerkelijke gemeente zou vieren, ook de laatste hand legde aan een ruige klucht over een Zaanse schippersvrouw in de rosse buurt van Antwerpen: dat is een van die dingen waar zijn bewonderaars vaak moeite mee hebben gehad. Heel vroom en heel plat op één dag, en in één boek, dat kon bij hem. Er blijkt nog eens uit hoe zijn gedichten de neerslag zijn van alles wat hem bezighield.

Huygens is uitzonderlijk oud geworden, en van zijn generatie was praktisch niemand meer in leven toen hij stierf. Toch maakt hij in zijn laatste jaren geen sombere, vereenzaamde indruk. Er waren altijd weer nieuwe vrienden en vriendinnen, met wie hij kon musiceren en bij wie hij met zijn verzen terecht kon. Dat het percentage grafschriften in de loop der jaren steeds hoger werd, drukte zijn stemming niet. Hij is intensief met zijn eigen dood

bezig geweest, maar van een angstige geobsedeerdheid, zoals in sommige autobiografische gedichten van Jacob Cats, blijkt niets. De toon bij Huygens is veel positiever. Hij wilde goed voorbereid zijn, en verlangde naar een sterfbed waar anderen mooie herinneringen aan zouden hebben. Over de rest maakte hij zich niet werkelijk zorgen. Hij stierf op Goede Vrijdag, 28 maart 1687.

Nog in hetzelfde jaar verscheen een bundel 'lijkdichten', mogelijk op initiatief van zijn vriend, de Haagse predikant-dichter Johannes Vollenhove (1631-1708). We kunnen niet zeggen dat het een indrukwekkend afscheid is geworden, met bijdragen van dichters als, behalve Vollenhove zelf: Franciscus Plante, Petrus Francius, Geertruid Gordon, Romanus van Wezel, Karel Verlove, Hermanus Angelkot en meer van zulke weinig klinkende namen. Alleen de classicus Johan van Broekhuizen, die een kort Latijns gedicht leverde, was in de neolatijnse traditie min of meer een beroemdheid. De grote tijd van de Nederlandse poëzie was voor even voorbij.

Vollenhove, die zich indertijd als literatuurpauze aan het opwerpen was, had bovendien nog een nadrukkelijke waarschuwing aan alle 'Bataafse dichters'. Hij prijst Huygens uitbundig voor diens stijl. Die heet 'scherpzinnig, bondig, ongeëvenaard zinrijk'. Maar, voegt hij eraan toe, het is geen stijl waar anderen een voorbeeld aan moeten nemen. Ze is 'hoog en heilig', maar tegelijk

hem ternauwernood, en niemand anders veilig.
 Hij volgde niemand, maar zichzelf hier alleen
 op dat zich niemand, los [overmoedig], vermeet hem na te treên
 Op 't steile voetspoor, veel te zorglijk [gevaarlijk] voor u allen...

Kortom: wat Huygens kon, kon Huygens alleen. Maar: ook hij kon dat maar 'ternauwernood'... Zo'n woord gebruikte een lofdichter in die tijd niet per ongeluk. Vollenhoves lof voor Von-

del, bij een andere gelegenheid, klinkt heel wat minder geclausuleerd. ‘Leer Vondels taal, Parnastaal, spreken,’ heet het daar. Huygens was voor hem al een van de grote figuren van het verleden geworden.

Verantwoording

De tekst van de gedichten in deze bloemlezing gaat terug op de grote uitgave van de gedichten van Huygens naar de handschriften, door J.A. Worp (negen delen, Groningen 1892-1899). Spelling en interpunctie zijn echter gemoderniseerd en ook zijn verschillende in onbruik geraakte woorden en zinswendingen door moderne equivalenten vervangen, voorzover metrum, rijm en klank daar niet door werden geschaad. Het voordeel van een snel begrip van passages die voor geoefende lezers van het zeventiende-eeuws geen problemen opleveren, weegt mijns inziens ruimschoots op tegen het verlies van het ‘historische’ woord- en zinsbeeld. De dateringen boven de gedichten zijn vertalingen van de Latijnse notities die Huygens zelf onder zijn gedichten schreef. Waar geen plaatsnaam vermeld is, kunnen we ervan uitgaan dat ze thuis, in Den Haag of op Hofwijck, zijn geschreven.

Literatuur over Huygens is er, zoals in het nawoord al aangegeven, in overvloed, en voor de toelichtingen en het nawoord heb ik daar uiteraard intensief gebruik van gemaakt. Als voorbeeld en inspiratie voor deze bloemlezing vermeld ik speciaal F.L. Zwaan, *Voet-maet, rijm en reden. Bloemlezing uit Huygens' gedichten* (eerste druk Zwolle 1969). Hoofdstuk 1 van die uitgave, ‘Gedichten betrekking hebbende op Huygens en degenen met wie hij verkeerde’ heeft het grondpatroon geleverd van dit boek. Een waardevolle bloemlezing is ook *Dromen met open ogen*, samengesteld door M.A. Schenkeveld-van der Dussen, L. Strengholt en P.E.L. Verkuyl (Amsterdam 1984). Verder noem ik hier alleen een aantal algemeen inleidende werken. ‘De’ biografie over Huygens is nooit geschreven, maar in recente tijd verschenen drie min of meer uitvoerige levensbeschrijvingen: door Jacob Smit (*De grootmeester van woord- en snarenspeel*, Den Haag 1980), door H.A. Hofman (*Constantijn Huy-*

gens, Utrecht 1983, vooral over Huygens' ambtelijke loopbaan en maatschappelijke positie) en door L. Strengholt (*Constanter*, Amsterdam 1987, rijk geïllustreerd). Zeer lezenswaardig is ook Elisabeth Keesing, *Het volk met lange rokken. Vrouwen rondom Constantijn Huygens* (Amsterdam 1987). Huygens' jeugd-autobiografie is vertaald door Chr. Heesakkers en verscheen als Griffioen, eveneens in het Huygens-jaar 1987. Huygens' duizenden bewaard gebleven brieven tenslotte zijn, net als de gedichten, uitgegeven door J.A. Worp (zes delen, Den Haag 1911-1917).

Toelichting

Doris. Herdersklacht 7

Geschreven, ziek, in Londen, 1618.

Een terugblik van Huygens op zijn eerste grote liefde, in de vorm van een ‘pastorale’ (herdersdicht). Dat genre werd vaak gebruikt om persoonlijke ervaringen enigszins verhuld mee onder woorden te brengen. Doris is Dorothea van Dorp (ca. 1593-1657), sedert 1613 een buurmeisje van Huygens aan het Voorhout. Als we afgaan op dit gedicht (en veel meer bronnen zijn er niet), kwam het in 1616 op haar initiatief tot een liefdesrelatie, die ook weer door haar werd verbroken in de periode dat Huygens in Leiden studeerde. Hoewel Huygens het doet voorkomen alsof de affaire hem wijzer heeft gemaakt (hij poseert nog jarenlang als ‘vrouwenhater’), kwam hij er vaak op terug, niet zelden op enigszins larmoyante toon. De verhouding met Dorothea is overigens op de lange termijn goed gebleven.

14-18: Bedoeld zijn het Haagse bos, eens verblijfplaats van Jacoba van Beieren; 27 *overmuit*: overstraalt; 56 *leken*: gieten; 63 *moet...gedocht*: moet je hier zo lang over nadenken; 66 *Och...-mocht*: als ik dat eens kon geloven; 71 *gelezen*: gekozen; 168 *haar eigen*: zichzelf.

Anna Roemersdochter Visscher aan Huygens, en een antwoord 12 Februari-maart 1619.

Een dialoog in sonnetten tussen Anna Roemersdochter Visscher (1583-1651), oudste dochter van de bekende Amsterdamse dichter-koopman Roemer Visscher, en Huygens. Anna was een beroemd dichteres. Maar hier neemt ze afscheid van de Muzen (=de kunst): na het overlijden van haar moeder zal zij de zorg voor de huishouding op zich moeten nemen en geen tijd meer voor de kunst hebben. Als laatste gunst vraagt ze de

Muzen of die Constantijn Huygens willen vragen haar van tijd tot tijd te laten weten wat er allemaal gebeurt op de Helicon...

In Huygens' gedicht geven de Muzen antwoord. Ze spreken Anna streng toe: die mag wel rouwen, maar krijgt geen vergunning de kunst voorgoed vaarwel te zeggen. En, voegen ze eraan toe: Constantijn Huygens, die kennen wij niet. Een charmante manier van Huygens om aan te geven hoezeer hij zijn talent onder dat van Anna stelde. Erg serieus moeten we dit vertoon van beleefdheid overigens niet nemen.

3 *leide*: akelige; 10 *brave*: edele; 12 *neurt*: zingt; 15 *dat...deeg*: dat gaat zo niet; 17 *daarin...al*: daar is niet het laatste woord mee gezegd; 19 *druk*: verdriet; 24 *thuis*: bij ons op de Helicon.

Klachten 13

Geschreven, erg ziek, in Engeland, december 1622.

Van december 1621 tot januari 1623, meer dan een jaar lang, maakte Huygens als secretaris deel uit van een gezantschap naar Engeland. Het was geen prettige tijd. Hij voelde zich alleen, was vaak ziek, de onderhandelingen sleepten zich voort. Bovendien was hij door een onhandigheid een deel van de kas kwijtgeraakt, zodat zijn integriteit als secretaris in diskrediet dreigde te komen. In dit wonderlijk gekunstelde gedicht, waarin elk woord een rijmwoord is, klaagt hij zijn nood en bezweert hij dat hij onschuldig is.

43 *met...laf*: met smekende tranen, waar ik met moeite over spreek; 79 *Schort...treffens*: laat nu uw harde gesel rusten, moe van het slaan; 86 *Seffens*: dadelijk; 113 *stelig...noot*: die *nooit* een dief of een heler, vals of slecht, stiekem of achterbaks of een misdadiger geweest is.

Aan Sterre 14

Twée sonnetten uit september 1626.

De mooie en rijke Amsterdamse Susanna van Baerle (geb. 1599) was een achter-achternichtje van Huygens. In 1622 en

1623 had zijn oudere broer Maurits haar het hof gemaakt, maar zonder succes. Het ziet ernaar uit dat Huygens in de zomer van 1626 zelf belangstelling kreeg. Dit zijn de eerste van een reeks gedichten die hij tot ‘Sterre’ richtte, in een kunstige stijl, maar tegelijk zeer direct. Anders dan Maurits, die vaak door anderen voor zich liet pleiten, richt hij zich rechtstreeks tot haar.

‘Heel veel mensen, en niet de minsten, zijn bereid een goed woordje voor mij te doen. Maar ik wil dat jij zelf over mij nadenkt en ik wil niet dat ik jou aan de inspanningen van iemand anders te danken zou hebben.’

‘Of doe ik daar verkeerd aan? Nee. Als jij “ja” zou willen zeggen, dan wil ik dat je dat tegen mij persoonlijk zegt en niet tegen iemand anders. De gedachte dat een ander het voor mij hoort, verdraag ik niet.’

1 *t' mijn verdoen*: tot mijn beschikking; *dorpen...steden*: eerder steden dan dorpen (grote aantallen); 16 *ter genaad*: vertrouwend op de gunst; 20 *t nat...ontvong*: Jupiter kwam tot Danaë in de gedaante van een gouden regen; 27 *vrij...moeite*: maak ik het je gemakkelijk.

‘Van de ure dat ik waak...’ Aan Sterre 15 November 1626.

Het gedicht sluit aan bij een vers waarin Huygens beschrijft hoe hij alleen rust kent als hij slaapt. Zodra hij ontwaakt, ziet hij zijn ‘Sterre’ en staat hij voor raadsels. Zij is de morgenster (Venus) en tegelijkertijd zo ver weg als de verste sterren. Ze héét Sterre, en zou dus, als een ster, vriendelijk moeten twinkelen, maar ze straalt het strakke, onheilspellende licht uit van een komeet. Ze is het meesterwerk van de natuur, maar ze gedraagt zich er volstrekt niet naar. Mindere sterren staan veel vriendelijker te lonken...

2 *en...vaak*: en langzaam tot mezelf kom door het ‘openscheuren’ van de slaap; 4 *dan...en*: dan pas; 8-9 *en nog...laat*:

en die mij nog eens zo ver achterlaat; 12 *wezen*: gezicht; 21 *loech*: lachte; 24 *ontweten*: verloochenen.

***Op mijn schilderij, kort voor onze trouwdag gemaakt 16
Juli-augustus 1627.***

Susanna gaf haar jawoord ergens in januari 1627; het huwelijk werd gesloten op 6 april. Mogelijk dacht Huygens bij het schrijven van dit gedicht aan het portret dat Jan Lievens in deze periode van hem maakte (Rijksmuseum, Amsterdam). Hij spreekt, zoals gebruikelijk in het genre ‘portretbijschrift’, het portret toe: ‘Laat zien hoe gelukkig ik was toen ik begreep dat ik Sterre voor mij aan het winnen was. Laat zien dat niemand ooit gelukkiger is geweest. Laat ook maar want dat lukt toch nooit.’

6 *werren*: bewegen; 7 *heette u tuigen*: u getuige liet zijn.

Speelreisje begonnen in juni 1628 16

Van 22 juni tot 6 juli 1628 maakten Huygens en zijn vrouw, in het gezelschap van Huygens' broer en zusters, een vakantie-reisje door Holland, Gelderland en Utrecht. Het speelse, inhoudelijk weinig pretentieuze reisverslag (ook een literair genre in de zeventiende eeuw, met klassieke voorgangers) spreekt voor zichzelf, al zitten er mogelijk heel wat grapjes in die voor ons niet meer te begrijpen zijn. Maar dat gold ook voor veel zeventiende-eeuwse lezers van de *Koren-bloemen*.

1 *weerspel...Mart*: het spel van loven en bieden op de donderdagse markt; 2 *klei...hard*: nl. de onverharde wegen door de polder en de straten in Rotterdam; 5-7 *Maar de man...*: onduidelijk: iemand die het gezelschap in zijn tuin uitnodigde? 6 *opdoen*: openen; 7 *galoches*: overschoenen; 11 *was...bedrillen*: hobbelden we het eerst heen; 12 *'t spinnewiel*: kennelijk een bezienswaardigheid; 19 *'t zeldzaam huis*: het gekke gebouw (een middeleeuws kasteel, in 1672 verwoest); 20 *geladen*: gemunt; 21 *Prinsenhuis*: IJsselstein was een bezitting van de Oranjes; zo *'t hiet*: in

naam; 28 *deun*: kort daarop; 33 *vijand*: Spaanse troepen zaten nog vlakbij in Noord-Brabant; 33 *vernamen geen*: kwamen er geen tegen; 36 *eigenaars*: Frederik Hendrik; *korteling*: binnenkort; 38 *twee hoven*: behalve de stadhouder en zijn hof verbleef ook de ‘Winterkoning’ (Frederik van de Palts) met zijn gezin in Den Haag; 41 *twalf apostelen*: waarschijnlijk de naam van een eetgelegenheid; 44 *Wijk*: Wijk bij Duurstede; 52 *Spanjes...verraad*: in 1572; 53 *'t Gulden...IJ*: Amsterdam; *keerde ons*: hield ons tegen; 55 *de Drost*: P.C. Hooft; 62 *verzin*: verstand; 66 *de onbekende...keel*: bij Weesp werd het Amsterdamse drinkwater uit de Vecht gehaald: hun keel kende de plaats, maar zichzelf nog niet.

Op de dood van Tesselschades oudste dochter en van haar man, even later doodgebloed
13 juni 1634.

Met Maria Tesselschade Roemers Visscher (geb. 1594), de jongere zuster van Anna Roemers, heeft Huygens vermoedelijk kennisgemaakt via Hooft, in het begin van de jaren twintig. Er ontstond zich een hechte vriendschap, hoewel ze elkaar zeker niet dikwijls zagen. Op 28 mei 1634 werd Tesselschade op één dag getroffen door de dood van haar dochtertje Taddea (Teetgen), negen jaar oud, en haar man, Allart Crombalch. Het duurde even voordat de vrienden haar erover durfden te schrijven; uiteindelijk werden ze door Tesselschade zelf uit hun verlegenheid verlost toen die aan Hooft schreef dat ze haar verdriet ‘met een wenende ziel, benauwd hart en treurende geest, doch droge ogen’ gedragen had, ‘mij troostende in de Opperwille, tegen welke niet te willen is’. Hooft en Huygens waren diep onder de indruk van deze voorbeeldige *constantia* (standvastigheid, een van de voornaamste renaissancistische levensidealen). In dit gedicht knoopt Huygens daarbij aan en geeft hij tevens een poëtisch ‘verslag’ van de gang van zaken, zoals hij die via Hooft ervaren had: nadat Taddea gestorven was, was Allart Crom-

balch zo overstuur dat hij van de dokter een kalmeringsmiddel kreeg voorgeschreven. Dat veroorzaakte enorme bloedspuwingen waaraan hij binnen enkele uren overleed.

‘God nam de ziel van Tessels oudste dochtertje op in de hemel. De moeder legde zich daarbij neer. Maar de vader kon zijn verdriet niet aan, en ontsnapte het, op golven van bloed. Familiebanden verloochoenen zich nooit (het bloed kruipt waar het niet gaan [=lopen] kan), maar de band tussen vader en kind is de sterkste: het vaderbloed springt waar het niet kruipen kan...’

De gezochte formuleringen doen in dit verband vreemd aan. We zullen er rekening mee moeten houden dat Tesselschade dit soort ‘maniëristische’ poëzie buitengewoon waardeerde en zelf ook beoefende. Juist bij haar had Huygens niet met een minder kunstig vers voor de dag mogen komen.

1 *groener...wrang*: nog niet helemaal rijp, maar ook niet helemaal onrijp meer; 2 *de voor-vrucht...planten*: de eerste van de telgen uit Tessels huwelijk; 6 *beschik*: besluit; 6-7 *kanten...wederwil*: verzet tegen de wil van de hemel; 7-8 *dreef...zee*: op de ‘zee van tranen’ in haar ogen bleef zij aan de kant, zij liet zich er niet door meeslepen; 9-11 *en om ze...bloedbaren*: en om zijn verdriet en dat van de moeder te kunnen ontsnappen maakte hij de ‘tranensee’ van de moeder dieper, eerst met druppels, toen met golven, golven van bloed; 11 *en ging...aan*: en ging (als een schip) onder zeil, weg van Tessel, omhoog.

Lied voor Sterre 19

Nijmegen, te midden van grote drukte, 13 augustus 1634.

Huygens was vaak maandenlang van huis. Vanwege slecht weer is een afspraak met Susanna om elkaar in Nijmegen te ontmoeten misgelopen. Opnieuw speelt Huygens met de naam ‘Sterre’: hoe kon hij denken dat hij een Ster op aarde zou ontmoeten? Niet redelijk! Maar toch: kom Sterre, en laat zien dat de rede niet altijd het laatste woord heeft.

10-11: *die...geliet*: die toen (toen we die afspraak maakten) zo

allesbehalve ontrouw leek; 14 *straks...oge*: dan zegt mijn oog meteen (maar even later bedenk ik me); 24 *redeloos*: stom/onredelijk.

Op de profieltekening van mij en Susanna op één blad, door Jacob van Campen 20

25 december 1634.

Twee versjes bij een tekening van de door Huygens ook als architect hooggeschatte Jacob van Campen (1609-1657), die zou worden ingeschakeld bij de bouw van Huygens' huis aan het Haagse Plein en van Hofwijck. Zie ook hierna, p. 39 en 59. De tekening is niet bewaard. Wel bestaat er een geschilderd portret van het echtpaar door Van Campen (Den Haag, Mauritshuis).

‘Als man en vrouw elkaar aankijken, genieten ze vreugde en steun aan elkaar. Zo smeden de stralen uit hun beider ogen een heilige band. Maar op deze tekening kijken we allebei dezelfde kant uit, en dat is nog heiliger: we kijken samen in de richting van ons Heil.’

‘Onze eenheid is hier perfect getroffen, maar één gezicht met één huid zou eigenlijk al genoeg zijn geweest.’

2 *echte*: gehuwde.

Op de dood van Sterre 21

24 januari 1638.

Susanna van Baerle overleed, enkele weken na de geboorte van een dochtertje, op 10 mei 1637. Pas vele maanden later kwam Huygens weer tot dichten, waarbij het advies van Tesselschade (zie hierna, p. 61) misschien de doorslag heeft gegeven. Eerst maakte hij een abrupt slot aan zijn grote gedicht *Dagh-werck*, waarin hij zijn leven met Sterre beschreef. In *Op de dood van Sterre* schreef hij het verdriet nog eens van zich af. De Ster, die zijn dagen altijd verlichtte, schijnt niet meer. Ze is hoger verheven dan ooit, en ziet God van aangezicht tot aangezicht.

Voor hem rest slechts verlangen naar de dood, die hem met haar en met God voorgoed samen zal brengen.

5 *slaat geluid*: spreekt; *stenen*: zuchten; 10 *doorgang...leven*: zie de Heidelbergse catechismus: ‘de dood is slechts een doorgang naar het eeuwige leven’. Huygens speelt met *steen* in de betekenis van ‘(graf)steen’ en ‘laatste zucht’; 11 *schutsel*: afscheiding; 12 *korts*: binnenkort.

De tweede Tessel-schade 21

15 januari 1642.

Tesselschade had haar ongewone roepnaam gekregen als herinnering aan een scheepsramp in de winter vóór haar geboorte bij het eiland Texel, die haar vader, Roemer Visscher, een groot deel van zijn vermogen had gekost. Met dit gegeven speelt Huygens in een gedicht naar aanleiding van haar overgang naar de katholieke kerk. Hoe zou Roemer deze schade vernoemd hebben, die veel erger is dan de materiële schade van toen!

1 *Geneve*: de stad van Calvijn; 2 *poppengoed*: kinderspel/roomse beeldendienst; 3 *mensen-mijmering*: menselijke bedenksels en niet Gods woord; 4 *luchter*: lamp; 6 *dampig*: beneveld; 7 *het zachte juk*: van Christus, vgl. Mattheüs 11, 30; 12 *een mal...licht*: een dwaas dwaallicht; 13 *bij de gis*: op de gok, zonder betrouwbaar kompas; 14 *O...schade*: dit is Tesselschade onwaardig, dit is veel erger dan de schade bij Texel.

Geen vrouw 22

11 april 1642.

De hier optredende Anne kan een geheel fictief personage zijn geweest, maar Huygens, vermogend en betrekkelijk jong weduwnaar, is ongetwijfeld meer dan eens met dit soort goedbedoelde suggesties bestookt. Hij geeft hier het enig mogelijke antwoord.

3 *vraag jij...vrijster*: zoek je geen meisje.

Droom-lui en bezig in de ochtendstond 22
11 september 1643.

‘Waarom word ik 's ochtends zo langzaam wakker? Niet omdat ik een luiwammes ben maar omdat ik juist dan nog vol dromen zit. Ik kan niet aan het werk, omdat ik zo veel te doen heb.’

1 *deur aan hengsels*: de luiaard wordt in het bijbelboek Spreuken vergeleken met een deur die aan zijn hengsels draait; 2-3 *de vochtige...Vaak*: de vochten waar de slaap, de bruine dochter van mijn moordenaar de nacht, mij mee besprenkeld heeft; 6 *incubus, of nachtmaar*: boze droom of nachtmerrie; 7 *wrocht*: bezig was; 8 *onschuld*: excuus; *blauw*: flauw.

Aan Caspar Barlaeus, medicus, op de vierdendaagse koorts van Hooft 23
2 december 1644.

In zijn laatste levensjaren sukkelde Hooft († 1647) nogal met zijn gezondheid. Hier is sprake van ‘vierdendaagse koorts’, een vorm van malaria met koortsaanvallen van telkens twee dagen, afgewisseld met even lange perioden zonder koorts. Caspar Barlaeus (1584-1648), hoogleraar in de filosofie aan de hogeschool in Amsterdam en een goede vriend van Hooft en Huygens, hield hem gezelschap. Hij lijdt dus mee met Hooft, maar de andere vrienden doen dat ook, en daarom krijgt hij het dringende verzoek om Hooft te genezen: met zijn kunst als medicus (Barlaeus had een graad in de medicijnen) of met zijn woordkunst (hij was vooral een beroemd redenaar). Hij zal als een god vereerd worden en Huygens en hij, Tesselschade en Anna Treslong (een andere vriendin en gewaardeerd zangeres) zullen een feest aanrichten op het Muiderslot. Daarin zal hij zijn favoriete plaats hebben: naast Tesselschade. In deze jaren worden er veel grapjes gemaakt over de belangstelling die de weduwnaar Barlaeus voor de weduwe Tesselschade zou hebben.

1 *oorboor*: nut; 2 *wat...Drost*: wat heeft ú onder de ziekte van Hooft te lijden; 3 *handzaam*: rustig; 4 *O...raken*: besef dat wij

allen lijden onder dat leed; 10 *ten...werpen*: op stelten gaan zetten; 13 *wij...vieren*: slaat mogelijk op Tesselschades (en Anna Treslongs?) katholicisme en het ‘celibaat’ van Barlaeus en Huygens: ‘vier mensen, waarvan twee rooms en twee zonder vrouw’ 14 *het...vieren*: vier feestdagen lang vieren dat het vierdaagse (koorts)vuur dood is.

Avondmaal 23

31 december 1644.

Op nieuwjaarsdag 1645 vierde Huygens het avondmaal in zijn kerkelijke gemeente. Met het schrijven van dit sonnet bereidde hij zich daar geestelijk op voor. Het avondmaal is de viering van het verbond tussen God en zijn gemeente, voorgesteld als een bruiloftsmaal (vgl. de bijbelboeken Mattheüs, hoofdstuk 22, en Openbaring, hoofdstuk 19, vers 6-8). De dichter beseft dat hij, als zondaar, bij lange niet na waard is daarbij aanwezig te zijn: hij loopt als het ware in versleten, vuile kleren rond. Maar hij weet dat God hem toch zal toelaten: puur op krediet (het geloof dat Christus de schuld voldaan heeft), ‘en enige boetvaardigheid’: het besef van tekortschieten. Maar hoe ver gaat dat besef? Vier keer per jaar wordt avondmaal gevierd, en elke keer moet hij opnieuw bekennen dat hij de oude zondaar is gebleven.

3 *over...sleet*: meer dan half versleten; 4 *puntig*: precies; 5 *besteed*: terecht; 10 *boetig*: niet alleen bereid om te boeten (boetvaardig), maar daadwerkelijk boete doend; 12 *wilt gij 't*: is het goed genoeg voor u.

Nieuwjaar 24

1 januari 1645.

Hetzelfde besef van eigen zondigheid vinden we in het gedicht dat Huygens de volgende dag schreef, met dezelfde beeldspraak. De zonden van zijn hele leven omhullen hem als een vuil kleed en hij is niet in staat zich daar zelfstandig van te ontdoen. Alleen God kan hem een ‘schoon pak’ geven. Het zal in

het begin onwennig zitten, maar hij vertrouwt dat God hem zal helpen het te dragen. God heeft zijn volk Israël tijdens hun tocht door de woestijn kleren gegeven die niet versleten (Deuteronomium 29, vers 5): zo'n kleed, altijd schoon en nieuw, vraagt hij ook.

Aansluitend op deze twee schreef Huygens nog zeven sonnetten op de christelijke feestdagen; de hele reeks van negen werd in 1645 gepubliceerd onder de titel *Heilighe Daghen*.

7 *al verg...gebeden*: al weet ik dat ik uw geduld tart met mijn zondige gebeden; 9 *prangen*: knellen.

Aan Barlaeus: Tesselschade boven mijn slaapkamer 24
27 februari 1645.

Een logeerpartij van Tesselschade bij Huygens geeft aanleiding tot dubbelzinnige grappen.

1-2 *ik...maar*: ik 'beleger' haar niet (maak haar niet het hof), maar heb haar slechts te gast (*beleggen* betekent ook 'liggen op' en *bezitten* heeft ook een seksuele bijbetekenis); 3 *Of doe ik*: of 'beleg/bezit' ik haar toch.

Aan Daniel Seghers, uitnemend bloemenschilder, met mijn Heilighe Daghen
25
10 maart 1645.

De Zuidnederlandse schilder Daniel Seghers (1590-16661), bekend om zijn bloemstillevens, was een goede bekende van Huygens. Deze stuurt hem zijn *Heilighe Daghen* ten geschenke. Het nodige bescheidenheidsvertoon is, zoals zo vaak, verpakt in een geraffineerd woordspel, waarin gegoocheld wordt met twee betekenissen van het woord 'bloem'. Seghers schildert bloemen die de natuur overtreffen en die zullen duren tot de wereld vergaat; Huygens' gedichten zijn niet anders dan voortbrengsels ('bloemen') van de Hollandse venen: turven, vergane bloemen dus, gedoemd om spoedig geheel te verdwijnen. Zulke bloemen lenen zich niet voor de nobele schilderkunst van Seghers, maar

hij zal moeten toegeven dat het geen alledaagse produkten zijn: waterige stenen vol vuur.

1 *meedogend*: goedgunstig; 3 *Wie...trachten zou*: wie dat zou proberen (iets te maken als Seghers); 5 *onderstaan*: wagen; 7 *maar*: terwijl daarentegen; 14 *in 't...gewas*: in de bijzondere aard.

***In een psalmboek voor de weduwe Van Dorp, toen het oude, dat nog van haar man was geweest, verloren was 25
18 december 1646.***

De lange titel is nodig voor het begrijpen van dit gedicht. De aangesprokene is Sara van Trello, de stiefmoeder van Dorothea van Dorp en sedert 1612 weduwe van Frederik van Dorp.

‘U luistert graag naar Gods woord, maar God luistert ook graag naar uw gezang. En als u niet weet wat u zingen moet, dan zijn er altijd de psalmen van koning David: alle ervaringen, vreugde en verdriet, kunnen daarmee vertolkt worden. Als uw oude psalmboek er om welke reden dan ook niet meer is, neem dan dit nieuwe. Als dit net zo oud en versleten is als het vorige, het liefste aandenken aan uw man: dan (maar ook niet eerder) mag u van mij ophouden met zingen en zwijgend gaan wachten op de laatste bazuin, die het oordeel inluidt; de bazuin die de bozen zal doen beven en voor u het begin zal zijn van het leven in de nieuwe hemel, waar de zaligen God en het Lam (Openbaring 22) in alle eeuwigheid het “heilig, heilig, heilig” zullen toezingen; waar verdriet en scheiding voorgoed vergeten zullen zijn.’

3: *en...beleeft*: en op vrome wijze in praktijk brengt; 7 *bestel...kunst*: laat u dan brengen, tot dat doel; 10 *Valt...luit*: neem dit nieuwe instrument; 11 *verzuimd*: verloren; 21-23: *waar...wezen*: waar het einde van de lofzangen tot God ‘heilig, heilig, heilig’ zal zijn en waar die woorden tegelijk het begin zullen zijn van de lofzangen voor het verheerlijkte Lam (m.a.w. de lofzangen duren in eeuwigheid).

***Aan Frederik van Dorp op het sterven van zijn vrouw* 26
21 februari 1648.**

Frederik van Dorp (junior, 1612-1679), raadsheer in het Hof van Holland, was een halfbroer van Dorothea. Zijn vrouw was overleden op 4 november 1647.

***Twee ongepaarde handen op een klavecimbel* 27
23 februari 1648.**

Een man, weduwnaar, en een jonge vrouw spelen samen op één klavecimbel. Zij speelt met de rechterhand de hoge tonen, hij met de linkerhand de lage. De man filosofeert hardop over de gelijkenis tussen dit spel van twee handen en een goed huwelijk. Man en vrouw kunnen ervan leren wat zij elk moeten doen en laten. Aan één ding moeten ze geen voorbeeld nemen: de handen komen nooit samen op één toets (r. 57-60: ‘zij paren nooit in 't nest’). Zo zou de wereld verdwijnen! Maar meteen daarop neemt de gedachtenloop een wending: er bestaat een hogere vorm van kinderen krijgen, die niet aan het huwelijk gebonden is. Twee handen baren muziek, twee paar ogen, in elkaar verdiept, baren poppetjes, maar twee vereende zielen baren een harmonie, die een denkbeeld geeft van de volmaakte liefde en harmonie in de hemel.

In de laatste strofen wordt de situatie geschetst en de reactie van de vrouw vermeld: ze hoorde en begreep het hele verhaal, maar bleef zwijgen. ‘En daar deed ze goed aan,’ besluit de dichter.

Het gedicht is in verband te brengen met Huygens' veel jongere vriendin Maria de Casembroot (geb. 1621), met wie hij veel musiceerde. Uit dit en nog een hele reeks gedichtjes uit deze periode zou men kunnen afleiden dat Huygens wel eens aan meer dan alleen een muzikale vriendschap heeft gedacht.

10 *oorboor*: nut; 12 *schikkelijke wandel*: gepaste ontspanning; 24 *velen*: begeleiden; 26 *ze op...leit*: dat ze op de loer ligt om hem aangenaam te verrassen; 28 *al...toe doen*: zelfs door een stuk ho-

ger dan hij te spelen (maar niet met meer dan één kwint hoger tegelijk: het verschil mag niet te groot zijn); 33 *dragen*: gedragen; 36 *gekout*: gesproken; 37 *Straks...af*: dat duurt nooit lang; 38 *valt*: is; 52 *Houden...wat*: als ze zich zo voordoen (alsof ze het nooit helemaal eens zijn); 59 *twijnen*: de gesponnen draden ineendraaien; 64 *in on-echt*: buiten het huwelijk; 65 *baren wat*: brengen iets voort; 67 *delen*: dingen; 71 *hoeft niet*: is niet nodig; 72 *vier...stralen*: kijken wordt hier voorgesteld als het uitzenden van stralen door de ogen. Als twee mensen elkaar diep in de ogen kijken, zien ze ‘poppetjes’: dat zijn de kinderen van de stralen die met elkaar vervlochten zijn geraakt; 74-75 *even...stevig*: zelfbewust én inschikkelijk, gedwee én sterk; 82-83 *ik...kelen*: dan zou ik de Muze van de (aardse) Muziek zo in verlegenheid brengen; 84 *velen*: verdragen.

Grafschrift van Tesselschade 30
15 juli 1649.

Tesselschade overleed op 20 juni 1649. Ruim een jaar tevoren was ook haar laatste overlevende kind, een meisje van negentien, gestorven. Huygens stelt het in dit gedicht voor alsof het Tesselschades *constantia* (zie hiervoor, p. 19) is geweest, die haar fataal is geworden. Iets van afkeuring klinkt hierin zeker door: Tesselschade heeft hogere eisen aan zichzelf gesteld dan men aan een mens mag stellen. Maar tegelijk spreekt er toch ook de grote bewondering uit die zij altijd wist af te dwingen.

2 *zich vermeten*: het wagen; 3 *onwaardeerlijkheid*: onmetelijke waarde; 4 *gaat haar af*: doet haar tekort; 11 *omdat...derven*: omdat zij zich gedroeg alsof ze het kon missen.

Grafschrift van mijn neefje Christiaan Doublet 31
28 juli 1649.

Het tweede kind van Huygens' zuster Geertruid was op dertienjarige leeftijd verongelukt.

1 *heul*: geluk; 3 *het vroege...vrij*: het vroege sterven gebeurt zonder wroeging (om de zonden); 4 *nauw*: ternauwernood.

Grafschrift bij voorbaat voor Pieter de Vooy 31
9 mei 1651.

Al lijkt het wat luguber, Huygens heeft de blinde Pieter de Vooy († 1654), de organist van de Sint-Jacobskerk in Den Haag, waarschijnlijk een groot plezier met dit ‘grafschrift bij voorbaat’ gedaan. Het vertelt (in de verleden tijd) hoe beroemd hij is, maar hoe weinig mensen er zijn die echt beseffen wat voor een buitengewone musicus ze in hun midden hebben. Weliswaar heeft hij dus niet te klagen over miskennis, maar in de hemel zal hij nog veel beter gewaardeerd worden. En elke nieuwe opvolger zal de mensen hier pijnlijk herinneren aan wat ze aan Pieter de Vooy zullen missen. Het is het mooiste compliment dat Huygens aan een musicus kan maken: zijn kunst is, letterlijk, hemels. Zie ook hierna, p. 64.

2 *stond...meedogen*: hij vroeg geen medelijden; 10 *het gaat...vast*: het spreekwoord gaat niet altijd op; 11 *zoet volk*: op muziek beluste mensen; 19 *bezinden*: bevatten; 20 *misduid*: op verkeerde redenen gegrond; *grof*: bij benadering juist; 33-34 *veel...man*: veel ziende ‘krukken’, blind voor de eisen van de kunst vergeleken met hem; 34 *te wel*: maar al te goed; 36: *men...kwijt*: men weet het goede pas te waarderen als men het beste kwijt is.

Naleven 33
17 januari 1656.

Zelfironie en zelfbewustzijn in één: ‘Ik loop ook maar mee in de grote tredmolen. Maar af en toe moet ik mijn ei kwijt: een gedicht. En zo zal men nog lang aan mij denken.’

2 *'t groot spoor*: de grote weg; 5 *mijn eigen man*: alleen; 6 *ván*: vanaf; 9 *lust...lezen*: zolang er nog mensen zijn die van lezen houden.

Op de nieuwe psalmberijming door Henrick Bruno 33
22 januari 1656.

De psalmen werden in de gereformeerde kerken in Nederland van oudsher gezongen in een berijming uit 1566, gemaakt door de Antwerpse predikant Petrus Datheen (ca. 1531-1588). In de ogen van poëzie- en muziekliefhebbers schoot deze vreselijk te kort en er waren al diverse voorstellen gedaan om hem te vervangen, onder anderen door Marnix van Sint-Aldegonde. Alle pogingen stuitten echter af op het conservatisme van de gemeenten, die hechtten aan de oudste vertaling, die bovendien als bron van inspiratie had gediend in de eerste moeilijke jaren van de opstand tegen Spanje.

Henrick Bruno (ca. 1620-1664), voormalig huisleraar bij de familie Huygens en auteur van een aantal dichtbundels, publiceerde een verbeterde versie van ‘Datheen’ in 1656. Er is niet op gereageerd, zoals Huygens in dit lofdichtje al min of meer voorspelt.

3 *trekt...prijs*: doet iedereen een gooi naar die prijs; *na*: aan.

Schilderkunst 33
12 en 13 februari 1656.

Een reeks versjes die toont hoe Huygens met een bepaald thema kan spelen. De eerste twee lijken niet erg persoonlijk. De gedachte dat schilderijen de werkelijkheid nooit recht doen, behoort tot het standaardrepertoire van de ‘beeldpoëzie’ in de zeventiende eeuw. Het derde gedichtje klinkt authentieker: hij ziet schilderijen als een middel om de tijd even stil te zetten, zodat hij zijn voorouders kan blijven zien, en zijn kleinkinderen hem. De eerste twee versjes zijn nu even vergeten.

6 *Apelles*: een van de beroemdste schilders uit de oudheid; 8 *al...dwalen*: allemaal inbeelding van mensen, die enkel dwalen; 9 *t Hoge-Duitsland*: Duitsland (in het hoogduits).

Dromen 34
13 februari 1656.

‘Mensen zijn dwazen. Ze lopen te koop met wat ze slapend “denken” (want dromen zijn gedachten), dat nemen ze serieus, maar op hun gedachten overdag, als de zintuigen in staat zijn ze te controleren, letten ze niet. Kan het gekker?’ Een van de vele verzen en versjes waarin Huygens het geloof in dromen op de korrel neemt.

8 *te mart*: ‘naar de markt’; 18 *gaan...profeten*: gelden gekken als profeten.

Tegen de keer, en andere sneldichten 35
14 en 15 februari 1656.

Een greep uit de reusachtige epigrammenproductie van Huygens in de periode 1654-1656, met een aantal thema's die hem na aan het hart lagen: tijdgebruik en tijdverlies, misbruik van eten en drinken, muziek, zijn eigen ‘sneldichten’. Bij ‘Neel’ hoeven we ons niemand in het bijzonder voor te stellen: het scabreuze woordspelletje zal primair zijn en de rest omheen verzonnen.

6 *mocht*: zou kunnen; 8 *vermaande*: zou noemen; 17 *vodderij*: prul (gedicht); 18 *dat...ken*: dat ik besef dat al mijn ‘prullen’ dat zijn; 21 *keur*: kieskeurigheid; 32 *maar...hoort*: bij iets waar zoveel voor nodig is; 37 *sluit*: klopt; 38 *ligt...malt*: ligt met Klaas te rotzooien; *goed*: bezit (wat ik een man te bieden heb - hier ook seksueel); 40 *Maar...niet*: maar toch sluit de redenering (en jouw ‘goed’) niet; 41 *kamerspel*: komedie.

Amsterdam in rep en roer 38
10 september 1656.

Eind juli 1650 deed stadhouder Willem 11 zijn beruchte ‘aanslag op Amsterdam’. Huygens was daarbij in zijn gevolg. Maar aan actuele politiek deed hij niet in zijn gedichten.

Bedzucht 38**26 november 1656.**

Huygens heeft heel wat gedichtjes geschreven waarin hij zijn afkeer van het slapen gaan betuigt. Hij noemt het zonde van de tijd, een betreurenswaardige onderbreking van het nuttige ‘dagwerk’. Ook lijkt er iets van angst mee te spelen voor de dromen die hem naar eigen zeggen kwelden (vgl. hierna, p. 45). Maar 's ochtends overheerst een andere gedachte: het warme bed is een bastion tegen de boze wereld. Zie ook ‘Tegen- en tegenzin’, p. 51).

1 *Wat...doen*: waarom zou ik opstaan; 9-10 *in de baren...kooi*: rechtstreeks uit het bed in mijn kajuit de zee ingegooid werd.

Rust op Hofwijck 38**28 november 1656.**

Het vers sluit onmiddellijk aan op het vorige. Het ‘bed’, waar de wereld niet doordringt, is hier Hofwijck, de buitenplaats die Huygens op een klein uur rijden van Den Haag bij Voorburg had laten aanleggen. Hij is er van zaterdagmiddag tot zondagavond, en laat er, als in een droom, allerlei dingen zijn geest passeren, behalve ‘Hoofse en Haagse zaken’ (de dingen die zijn werk aan het hof in Den Haag betreffen). Maandagochtend om elf uur moet hij weer klaarwakker zijn, om zich staande te houden te midden van hovelingen die altijd roddelen en hun praatzieke dames die altijd hun visites draaien.

4 *bestellen*: geven; 5 *op*: open; 7 *bij...geval*: zoals het valt, zonder controle uit te oefenen; 10 *dat...staat op*: dat ik mij gereed moet maken voor; 12 *van...bescheid*: van het gezeur van iedereen om wat de anderen allemaal te vertellen hebben; 16 *rappigste noch zuiverste*: noch de kwaadsten (‘schurftigsten’) noch de besten; 17 *snappende saletten*: salons vol gekwek; 18 *wielen zonder wetten*: onbeperkt rondrijdende koetsen; 19 *Voorhoutse...snof*: rondrijdende dames, volgens de duurste mode gekleed.

Op het graf van Jacob van Campen 39
Strijense Sas, 1 mei 1658.

Vgl. ook p. 20 en 59. Huygens herdenkt de schilder-architect Jacob van Campen als de kampioen van de nieuwe, op de Klassieke geënte bouwstijl in de Nederlanden, die de ‘zotte, krullige [=chaotische] Gotiek’ heeft verdreven. Zo verdween oude, ingesleten ‘ketterij’ voor een nog oudere waarheid: de waarheid van Rome. Maar niet van het Rome van de Paus, maar van de Romeinen. Waarom staat er geen monument op Van Campens graf? Alleen hijzelf was in staat geweest een passend grafmonument voor zichzelf te bouwen. Welk talent (‘geest’) zou zijn geest nu tevreden kunnen stellen, die al ongeëvenaard was toen hij nog gebonden was aan het lichaam? Zie voor de gedachtengang ook het grafschrift op Cats, hierna p. 42.

1 *sleet*: gebruikte; 2 *zo wel*: zo goed; *als*: zoals; 4 *vermande*: overwon; 9 *had...bestaan*: als hij zich er zelf aan gezet had; 13 *even*: precies; 14 *ontroerde*: ergerde.

Op een door Cornelia Kalf gegraveerde roemer 40
Tussen Hofwijck en Gouda, 19 juli 1659.

Een wat gezocht, maar vriendelijk bedoeld compliment voor een kennis. Over Cornelia Kalf-Pluvier is niet veel bekend; ze schreef ook gedichten, en musiceerde. ‘Het gegraveerde schoonschrift op dit glas (“kalverpootjes”: vgl. de uitdrukking “pootje” voor “handschrift”) maakt dit glas (aanduiding voor iets vergankelijks en goedkoops) tot goud. Maar als jij mij dit glas geeft in ruil voor dit gedicht, zul je snel arm zijn: dan maak je goud tot glas.’

9 *vertieren*: verkopen; 10 *is...kunst*: zijn twee dingen.

Op de berijmde autobiografie van Cats, door hem begonnen in zijn
eenentachtigste jaar 40
16 februari 1660.

De beroemde ‘volksdichter’ Jacob Cats (1577-1660) schreef

een (beknopte) berijmde autobiografie (*Twee en tachtigh-jarigh leven*) in 1658.

Grafschriften voor Cats 41
Oktober 1660.

Huygens was geen liefhebber van de poëzie van Cats. Niettemin spreekt hij hier zijn bewondering uit voor alles wat Cats tot Cats maakte: zijn wijsheid en geleerdheid (r. 7-10), zijn optreden als advocaat en raadpensionaris (r. 11-12 en 15-18); zijn matigheid (13-14); óók zijn ‘nuttige en vermakelijke’ gedichten (r. 18-25), en tenslotte zijn mildheid voor de armen (r. 26-29). Rouwbeklag is na zo'n lang en rijk leven niet op zijn plaats: de lezer is getroost met de gedachte dat Cats eens, net als iedereen, uit de dood zal opstaan.

Het tweede gedichtje herinnert aan het grafschrift op Van Campen, hiervoor, p. 39. Wie anders dan Cats had een passend grafschrift voor Cats kunnen schrijven? Het motief (alleen de kunstenaar zelf had een passend monument voor zichzelf kunnen maken) is zo conventioneel dat we er waarschijnlijk niet te veel achter moeten zoeken. Maar een zweem van ironie is natuurlijk niet uitgesloten.

3 *kas*: omhulsel; 6 *belendt*: aankomt (daalt); 7 *wrochten*: werkten; 8 *zoveel zins*: zoveel verstandigs; 13-14 *zo...genucht*: zo beheerst in eten en drinken; 20 *zo...vermaan*: zoveel indrukwekkende lessen; 23 *waar...praten*: waar alles wat van lezen houdt over spreekt.

Aan de diep bedroefde moeder van Anna Margareta Kien 42
8 en 10 februari 1661.

Anna Margareta Kien, een buurmeisje van Huygens, was na een lange ziekte gestorven op 23 januari 1661, negentien jaar oud. De moeder was ontroostbaar. In dit gedicht roept Huygens haar op zich bij de wil van God neer te leggen, hoeveel reden zij ook heeft voor haar verdriet. Het gedicht begint met een

beeld van de ellende in Nederland in die winter. Door aanhoudende stormen en regenval traden de rivieren buiten hun oevers en werden grote verwoestingen aangericht. De gelovige zeventiende-eeuwer zag in dat alles een teken van de toorn van God over de zonden van de mensen. Nog gevaarlijker dan die watersnood, zegt de dichter, is het mateloze verdriet waar de moeder zich door laat meeslepen. Daarbij staan geen materiële belangen op het spel, maar het heil van haar ziel. Hij herinnert haar aan de laatste woorden van haar dochter zelf, die vast op God vertrouwde en wist dat ze in de hemel zou komen. Het is verkeerd om juist zo iemand terug te wensen. Het zijn harde woorden, geeft hij toe, maar zo heb ik ook mijzelf toegesproken: ook ik heb mijn hart moeten ‘reinen’ van de strafbare overmaat aan emoties (de beeldspraak sluit aan bij de wereld van de ‘huisvrouw’ die hier wordt toegesproken). In 1657 was Huygens' jongste zoon Philips gestorven, weinig ouder dan Anna Margareta.

In het ‘Grafchrift’ wordt de hoofdgedachte van het lange gedicht nog eens onder woorden gebracht, nu in de vorm van een epigram met een paradoxale *pointe*: de dood van dít meisje rechtvaardigt de diepste rouw, maar juist na dít sterven past geen verdriet.

1 *toren*: toorn; 5-6: *dan...vertieren*: dan de beddingen van machtige rivieren in staat zijn binnen de oevers te verwerken; 11 *die...zou*: die behoort te ‘slikken’; 13 *bergen*: golven als bergen zo hoog; 14 *bescheid te doen*: te aanvaarden; *die...vergen*: die de andere bergen (op het land) haar opdringen; 21 *'t Komt...aan*: vechten helpt niet/het is grenzeloos; 22 *Gods man*: koning David (vgl. Psalm 6, 7); 38-39: *aan uwer...vriendin*: aan zij, die u van uw naaste verwanten het allernaast was; 41 *troeteling*: lieveling; *poel*: jammerpoel (deze wereld); 42 *tuchtig*: voorbeeldig vroom; 44 *de dood...verheert*: de prikkel van de dood overwonnen (vgl. 1 Corinthiërs 15, 55-56); 52 *die...mint*: die als een echte vader liefheeft; 56 *beter doen*: beter te doen; 58 *vrouwelijk*:

zwak; 59 *Eens...Margriet*: zij die enkel Anna Margareta heette; 61 *en die van*: en de namen van; 64 *en hoe...ingekist*: en in wat voor volmaakt lichaam die deugden waren gevat (als edelstenen in een sieraad); 66 *tere*: verse, hevige; *vermanen*: vertellen; 67 *zoet*: gewillig; 68 *mannelijk*: onbevreesd; 69 *haakte*: verlangde; 70 *woonste*: woning ('woonst') 72 *als...brak*: toen het hare aan het breken was (terwijl zij stierf); 73 *erven*: verwanten.

Rad van onrust 45

Parijs, 8 januari 1664.

Op 7 oktober 1661 vertrok Huygens naar het hof van Lodewijk XIV in Parijs, om namens Willem III te onderhandelen over de ontruiming van het prinsdom Orange, dat in 1660 door Franse troepen was bezet. Met twee onderbrekingen voor missies in Londen verbleef hij tot maart 1665 in Parijs.

In dit gedicht kijkt hij terug op zijn leven. Hij begint met de vaststelling dat hij in zijn leven goede en kwade ervaringen heeft gehad: het is 'gespekt' (als gelardeerd vlees) met 'witte en zwarte lagen'. De goede ervaringen ('witte lagen') hangen samen met het vele dat hij heeft kunnen *doen*, de slechte met alles wat hij heeft moeten *verdragen*. En dat was meer: de 'zwarte lagen', overheersen het beeld. Altijd heeft hij moeten worstelen om zich staande te houden. Bovenal heeft het hem ontbroken aan rust. Waar andere mensen in de slaap worden verkwikt, is hij van jongs af aan gekweld geweest door dromen. Die hebben hem altijd ellendig gemaakt, ook plezierige dromen, want die doen een mens alleen maar extra beseffen hoe hard het leven is... Zo heeft hij het tenminste ervaren, van jongs af aan, en het wordt er niet beter op. Daarom vraagt hij begrip voor zijn wens om voorgoed 'uit de droom te zijn': dit leven te verwisselen voor het ware leven bij God.

4 *als 't even*: als het nog maar net; 5-6 *De vrucht...sparen*: het resultaat voor mij is de vreugde om het goed-doen geweest, en het verzamelen van wat ik nodig had voor levensonderhoud,

voor enige luxe en voor wat sparen; 7 *voorgoed*: in ruil voor goed; *spijt*: vijandschap; 8 *en...beest*: en bijna dagelijks opnieuw beestachtige ondankbaarheid; 9 *Misduide...geweven*: opzettelijk misverstaan van mijn goede bedoelingen, complotten; 10 *mijn goed*: mijn bezittingen; *eens lid...leven*: lichaam of leven van iemand anders; 11-12 *zwarte...gunst*: ‘toverij’ van verbroken beloften; 18 *wat...ontlopen*: een tijdlang ‘niet te bestaan’, en als het ware mijzelf te ontvluchten; 19 *aankwam*: begon; 21 *'t Hiet*: het heette; 27 *die rechter*: Pilatus (vgl. Johannes 18, 38 en Mattheüs 27, 19); 33 *gaan...overhand*: wisselen elkaar meestal af; 39 *meer...ongelijk*: onevenredig meer verdriet; 45 *een...averechts*: een wreed tegendeel; 51-52 *zoveel...als*: nog erger dan; 56 *van*: sedert.

Willig sterven 47

Parijs, januari 1664 (voltooid omstreeks 1670).

Grotendeels geschreven in dezelfde periode als het vorige. Regel 10 en de twee slotregels zijn later toegevoegd.

5 *hoe...wezen*: hoe ouder men worden wil; 7 *alle mens'lijkheid*: ieder mens; 11 *graveel*: nierstenen; 14 *ophouden*: openhouden; 15 *zonder...bedacht*: zonder al die kwalen, verstandig en vroom.

Op een Engels spinnewieltje, aan mijn dochter 47

Londen, 4 augustus 1664.

Spinnen is altijd eervol, leuk en nuttig. Dit is een draagbaar spinnewieltje, dat je overal en altijd kunt gebruiken.

4 *magen*: familieleden; 7 *klappen*: kletsen; 11-12 *en wiens...verslaaft*: en die in zijn verloren tijd dezelfde vruchten kan oogsten als waar hij gedurende zijn arbeidzame leven aan verslaafd is geraakt.

Op mijn negenezestigste verjaardag 48

Tussen Freiburg im Breisgau en Breisach, 5 september 1665.

Na afronding van de onderhandelingen in Parijs (maart 1665) vertrok Huygens naar Orange, om er het gezag van de

Prins formeel te herstellen. Vervolgens bracht hij een reeks werkbezoeken in Zuid- en Midden-Frankrijk en Duitsland. Pas in oktober keerde hij in Den Haag terug. Dit gedicht schreef hij een dag na zijn verjaardag. Net als *Rad van onrust* is het een terugblik op zijn leven, maar het is veel positiever gestemd. Het eindigt, zoals veel meditaties van Huygens, met een bede om een voorbeeldig christelijk einde.

5 *verlang*: verlenging; 't *Kan...bestaan*: het is ruim voldoende; 9 *zo*: zoals; 12 *bepeizen*: bedenken; 19 *wat schijnen*: heel wat lijken; 25 *mijn...zijn*!: mijn afscheid (sterven) en het zijne; 26 *enerhand*: gelijk van aard.

Gedachten 49

19 november 1667.

Automatisch pensioen met vijftenzestig bestond niet in de zeventiende eeuw, maar Huygens had ruimschoots de financiële middelen om 'stil' te kunnen gaan leven. In dit gedicht verantwoordt hij waarom hij daar toch niet voor kiest. Enerzijds verlangt hij naar dat geluk, anderzijds vreest hij het. Hij is bang dat een zorgeloos leven hem té goed zal bevallen. Hij zou zo van zijn geluk op aarde genieten dat hij de hemel er voor zou willen laten staan... Want welke mens wil nu dood, die geen pijn heeft? Zo zijn er, zegt hij, ter dood veroordeelden die zich met hun lot verzoend hebben, maar als ze de keus hadden, wilden ze toch blijven leven.

De gerichtheid op het hiernamaals die het zeventiende-eeuwse christendom kenmerkt is zelden zo duidelijk. Het is beter om hier te lijden, en God met vreugde te kunnen volgen, dan om hier gelukkig te zijn, en God met tegenzin te moeten gehoorzamen.

2 *mij...wedervaren*: ik heb het meeste beleefd; 15 *als een deur*: vgl. hiervoor, p. 22; 16 *hoe...geleefd*: hoe zou ik, als ik altijd gelukkig was, ooit genoeg van het leven krijgen; 21 *wel begeven*: geheel bereid; 23 *zonder pijn*: als men niet ziek is; 24 *schijnt*

....*zijn*: schijnt voor een mens een wreed lot te zijn; 32 *zeer...zoet*: iets zeer zuurs (een moeilijk leven) worden tot iets zeer zoets (een mooi, vroom einde).

De ronde van het Voorhout 50
19 december 1668.

Tot de Haagse dames die hun dagen vullen met visites (vgl., ook hiervoor, p. 38). In Huygens' ogen een gruwelijke tijdverspilling, en erger dan dat. Hij confronteert ze met een bijbeltekst: 'Ziet dan hoe gij voorzichtiglijk wandelt, niet als onwijzen maar als wijzen, den tijd uitkoopende, dewijl de dagen boos zijn' (Efeziërs 5, vers 15-16, Statenvertaling). Met andere woorden: gebruik uw tijd met verstand en laat geen minuut verloren gaan, want het zijn kwade tijden. Wat doen zij? Ze 'kopen de tijd niet uit', ze behandelen hem als goedkope waar op een uitdragerij.

5 *omgang*: gedrag/rondrijden; *steen*: toetssteen, norm; 6 *licht-geladen*: lichtzinnig beladen met lichte vracht.

Tegen- en tegenzin 51
28 maart 1670.

Zie ook hiervoor, p. 38. De dichter signaleert met verbazing bij zichzelf dat hij 's avonds niet graag naar bed gaat, maar 's ochtends evenveel moeite heeft met opstaan. Wie hem een weerhaan noemt, zegt niet genoeg. Een weerhaan staat nooit stil, zodat de wispelturigheid er altijd aan is af te zien. Zijn verknochtheid aan het bed, of juist aan het wakker blijven, lijkt juist iedere keer een verknochtheid voor altijd. Zo wijst een kompasnaald altijd onbeweeglijk naar een magneet, in welke windrichting die ook staat. Nu eens is ze 'getrouwd' (dat wil zeggen: *onlosmakelijk* verbonden) met het noorden, dan weer met het zuiden. Hoe kan dat? Het geheim schuilt in de kracht van de magneet. Zo, zegt de dichter, hangt ook mijn wonderlijke gedrag niet af van mijn eigen wil, maar van de algemeen-

menselijke ‘dwaasheid’ in mij, de zonde, die ertoe leidt dat wij altijd weer Gods geboden ontlopen en zijn verboden ontduiken. Hij dwingt zichzelf te gehoorzamen, maar het gaat met tegenzin. En hij wil dat iedereen met hem beseft dat God bij het Laatste Oordeel geen geduld zal hebben met treuzelaars.

2 *dood te mezen*: te gaan slapen; 3 *gelaân*: aangetrokken; 4 *als...gedaan*: zoals het spreekwoord zegt: ‘ongaarne gedaan is ook gedaan’, met tegenzin; 5 *lopen*: snellen; 9 *Weg*: hou maar op; 11 *Men...draait*: vgl. p. 22; 13 *te slecht*: te simpel (om mij mee te vergelijken); 14 *aan...strijken*: langs de magneet bewegen; 19 *de laatste echt*: het laatste huwelijk; 22-24 *In mij...aan*: in mij is het de dwaasheid van alle mensen, die altijd tegendraads zijn en zich zelfs met moeite (tegen de stroom en de wind in) verzetten tegen wat goed voor ze is, geboden afslaan en verboden overtreden; 27 *derven*: te missen; 30-31 *gaan...erop*: doen we allemaal zo (en dat doen we); 35 *bestaan*: wagen; 37 *van te...laat*: om te vroeg of te laat te gehoorzamen.

9 februari 1671, dag van de moord op koning Karei 1 52
Geschreven in Londen.

Net als de meesten van zijn tijdgenoten was Huygens ontzet over de executie van de Engelse koning Karei 1, op 9 februari 1649, op initiatief van Oliver Cromwell en diens aanhangers. Hij komt er vaak op terug. In een ander gedichtje uit deze tijd beschrijft hij niet zonder voldoening dat het hoofd van Cromwell op de muur van de Tower stond. Het was daar in 1660 bevestigd, na de troonsbestijging van Karei 11. Huygens verbleef in Londen van november 1670 tot oktober 1671, in opdracht van de Prins.

3 *drie kronen*: Karei 1 was koning van Engeland, Schotland en Ierland; 5 *almanak*: kalender.

Tegen 't dromen 53**Londen, 18 augustus 1671.**

Opnieuw een verzuchting over de onrust die dromen brengen, in de tijd die voor rust bestemd is. Zie ook hiervoor, p. 38 en 45. ‘Het is onlogisch. Als slapen (volgens het spraakgebruik) gelijk is aan dood, en als dood zijn betekent dat men niet denkt: hoe kan ik dan gedachten hebben in mijn slaap? Ben ik nu dood of niet?’

1 *dromen...was*: dat dromen een droom was; 7 *wat...heeft*: en dat slaat nergens op.

Aan mijn zoon, op zijn uurwerk 53**Londen, 19 augustus 1671.**

De klok met de vrij bewegende slinger, die Christiaan Huygens (1629-1695) in 1657 had uitgevonden, was in eerste instantie bedoeld om gebruikt te worden op zee, als hulpmiddel bij de navigatie. Hoewel het instrument hiervoor in de praktijk niet zo geschikt bleek te zijn, gaat Huygens hier toch uit van het uurwerk dat, midden op de woeste zee, altijd de juiste tijd aanwijst. Daar moet zijn zoon een voorbeeld aan nemen: in alle voor- en tegenspoed moet die de eeuwige waarheid niet uit het oog verliezen. Het zou jammerlijk zijn als zijn eigen uitvinding hem daarin zou overtreffen... Uit de laatste regel spreekt waarschijnlijk iets van de diepe bezorgdheid die Huygens gevoeld moet hebben toen hij merkte dat zijn zoon geestelijk van hem vervreemde. Christiaan was een van de eersten voor wie het christendom zijn betekenis verloor.

5 *het...werk*: het kwetsbare mechaniek; 9 *tezamen*: naast elkaar (om ze te vergelijken).

Over mijzelf 53**Londen, 5 september 1671.**

De ‘arbeid’ was het werk in dienst van drie generaties Oranjes, sedert 1625. Met het ‘bij-spel’ zijn bedoeld de muziek en

alle andere 'hobby's', niet in de laatste plaats de poëzie. Er stond een tweede druk van de *Koren-bloemen* op stapel, die 1300 bladzijden zou omvatten.

2 *verstaan*: begrijpen; 5 *oot*: ooit; 7 *dool erin*: tast erover in het duister; 7-8 *niet...verzinde*: geen verklaring hoe ik in dit drukke leven zoveel eigens kon bedenken.

Engelse mandeling 54

Londen, 8 september 1671.

Huygens wandelde in een grote boog van Lambeth Palace, de residentie van de bisschop van Canterbury op de zuidoever van de Theems, naar Whitehall, bij Charing Cross, een afstand van ongeveer 12 kilometer. Vermoedelijk had hij, als afgezant van de Prins van Oranje, een kamer op het paleis. Wat hij precies bedoelt met 'lange Londens bos' (r. 15) is onduidelijk: het ligt voor de hand dat hij vanaf London Bridge liep over Fleet Street en The Strand.

1 *trad vermakelijk*: liep voor mijn plezier; 7 *het vuur*: de grote brand van Londen in 1666; *schutt'*: verhoede; 8 *in zou steken*: van gebouwd zou kunnen worden; 11 *straat vol huizen*: Old London Bridge (gesloopt in 1832) was aan weerszijden bebouwd met statige koopmanshuizen; 12 *sluizen*: bogen; 13 *wendde...linkerhand*: sloeg ik linksaf; 14 *overgaan*: te veel van mijzelf te vergen; 16 *huizing*: logies.

Op het gelijktijdige sterven van drie bekenden 55

Londen, 10 september 1671.

Op 1 september 1671 overleden Huygens' zwager David van Baerle, geb. 1595, en de Franse minister Hugues de Lionne, geb. 1611, met wie Huygens in zijn Parijse jaren zeer bevriend was geraakt. Huygens noteerde deze twee namen in zijn dagboek; blijkens r. 1-2 van dit gedicht kende hij de precieze leeftijd van zijn zwager niet. Wie de derde dode was is onbekend.

5 *bestaan...wijzen*: wagen antwoord op die vraag te geven; 6 *dwee*: gehoorzaam.

Ogentroost, aan Geertruid 55
10 oktober 1671.

Op 6 oktober 1671 ging Huygens aan boord van het vlaggenschip van de Engelse vloot, dat hem, als hoge gast, naar huis zou brengen. Door slecht weer was men bijna een week onderweg. Ondertussen schreef Huygens dit troostgedicht voor zijn oudste zuster Geertruid (geb. 1599), die blind aan het worden was. Op onze leeftijd, zegt hij, gaat het niet meer om ‘uitzien’ (kijken), maar om ‘inzien’ (inzicht). We moeten ons voorbereiden op de dag dat er rekenschap van ons zal worden gevraagd. En daar hebben wij geen ogen voor nodig.

1 *Als...breken*: als iemand sterft, ziet men eerst de ogen breken; 9 *Twee...kwijt*: Huygens was slechtziend en aan één oor doof; 13 *die...dagen*: die op hun oude dag blind worden; 16 *ziens zat*: verzadigd van kijken; 17 *Wie wel...heeft*: wie veel bezit vergaard heeft; 29-30 *een menigte...overleefd*: vele jaren, al kijkend, de duur van het kijken van vele anderen overleefd; 36 *waar we...vergiffenis*: in welke dingen we Zijn vergiffenis nodig hebben; 37 *zo 'n...stade*: zoveel tijd; 44 *niet en strekt*: niet dient.

Grafschrift van mijn lieve kleinkind Susanne Constance Doublet, overleden
11 november 1672 57

Susanna Constantia Doublet, geb. 5 juli 1663, was het derde kind van Huygens' dochter Susanna. Het is verdronken in een vijver op Clingendael. Huygens' merkwaardige dichterschap komt niet tot zijn recht als het tweede versje op het ongeluk, geschreven op dezelfde dag, niet ook geciteerd wordt. Daar gaat het om niets anders dan een woordspel: ‘Kinderen vallen vaak in het water, maar daar gaan ze niet dood van. Het probleem is dat het water in het kind is gevallen.’ Het derde versje, *Aan de moeder*, klinkt al heel kil, maar het is misschien niet meer dan

een notitie geweest voor een niet nader uitgewerkt gedicht. Susanna had al een dochtertje en een zoontje verloren.

3 *reden*: verstandige taal; 12 *niet met allen*: helemaal niet; 13 *'t Heeft...bedied*: het is precies andersom.

Nieuwjaar 58
1 januari 1676.

Huygens' hoge leeftijd en vitaliteit verbaasden iedereen, en hemzelf niet het minst. Bijna tachtig jaar oud is hij niet méér versleten dan de meeste mensen op hun veertigste! Hij weet niet hoe lang het nog zal duren, en bidt dat die onwetendheid heilzaam voor hem zal zijn. Omdat hij zijn einde niet kent, wil hij er altijd op voorbereid zijn, om eens op een voorbeeldige manier afscheid te kunnen nemen.

5 *en...som*: en samen vormen ze nu; 7 *onder*: te midden van; 10 *als...placht*: dan de kracht van anderen doorgaans halverwege doet; 12-13 *tot...eind*: voor mij aanleiding zijn om mij steeds ernstiger voor te bereiden op een einde; 14 *gevallig zij*: aangenaam kan zijn.

Toen mij een verzoek vierkant en zonder opgave van redenen geweigerd werd, tegen de gewoonte en ondanks mijn verdiensten 58
11 maart 1676.

In 1675 werd Huygens' zoon Lodewijk (geb. 1631), kort tevoren benoemd tot drost van Gorkum, aangeklaagd wegens machtsmisbruik en afpersing. Ondanks herhaalde verzoeken van Huygens weigerde de stadhouder, Willem III, zich rechtstreeks met de zaak in te laten. Huygens voelde zich hierdoor bijzonder gegriefd. Intussen schijnt Willem III indirect toch wel wat voor Lodewijk gedaan te hebben. En brandschoon was deze zeker niet.

3 *voegt...mij*: als ik dit van mijzelf mag zeggen; 7 *stout*: brutaal; 8 *gezwolgen*: moeten slikken; *voor bescheid*: als antwoord;

9 *ertoe*: ervan; 12 *ondergaan*: onderzocht; 15 *voor 't goede*: in ruil voor het goede; 15-16 *hem...ontmoet*: hij [...] op zijn weg vindt.

Drie beelden op het fronton van mijn huis 59
8 oktober 1676.

Huygens' monumentale huis aan het Plein in Den Haag, door hemzelf ontworpen in samenwerking met Jacob van Campen, stond aan het begin van een nieuwe richting in de Nederlandse bouwkunst. Voor deze stijl was de klassieke architectuur het voorbeeld; evenwicht en symmetrie waren sleutelbegrippen.

In dit gedicht geeft Huygens antwoord op de vraag wat de drie vrouwenfiguren betekenen die op zijn huis stonden, op het driehoekige fronton boven de hoofdingang. De beelden staan *niet* (wat kennelijk wel eens gezegd werd) voor 'Geloof, Hoop en Liefde'. Het zijn personificaties van de drie eigenschappen die elk goed gebouw (volgens de klassieke bouwmeester Vitruvius) kenmerken: Doelmatigheid, Duurzaamheid en Schoonheid. Elk beeld is te herkennen aan bepaalde attributen. De Schoonheid, bovenop, draagt een beeld van een mens in de ene hand en een passer in de andere: de mens is het meest volmaakte schepsel en daarmee het voorbeeld voor alle kunst, de passer is nodig om dat ideaal te benaderen. Links onder de Schoonheid (van voren af gezien) staat de Duurzaamheid, uitgerust met onder meer een schild. De Doelmatigheid (het 'Gemak') tenslotte herkent men aan de schildpad en de slak: beide dieren die perfect passende huizen hebben.

2 *bescheid*: antwoord; 3 *sta...luiden*: houd ik er niet van om Jan en alleman te woord te staan; 7 *voor...kijken*: te beschouwen als drie deugden; 12 *onopspreekbaar*: onberispelijk; 16 *meesterlijk gedwaald*: grandioos mis; 20 *in deze leden*: die van de mens.

Op mijn tweeëntachtigste verjaardag 60
4 september 1678.

Als ‘moordjaren’ golden alle jaren die een product waren van zeven en/of negen. Op zo'n leeftijd liep men volgens het volksgeloof bijzonder gevaar te sterven. Huygens redeneert: nu ik de negen maal negen ben gepasseerd, is het ergste gevaar voorbij. Het is waar, voordat ik honderd ben, heb ik nog tweemaal een ‘negen’ te verwachten. Maar, moordjaren: sla in één van die jaren gerust toe.

2 *geladen*: gemunt; 6 *in all's*: in totaal.

Op de dood van Catharina Zuerius 61
12 oktober 1680.

Huygens' nicht Catharina Zuerius heeft vanaf 1637, de dood van Susanna van Baerle, de leiding van Huygens' huishouden op zich genomen, tot de kinderen groot waren. Ze heeft zich er bij Huygens niet geliefd mee gemaakt.

1 *moei*: tante (voor Huygens' kinderen); 4 *leurde*: beuzelde.

Bij het graf van David Rijckaart 61
19 oktober 1680.

David Rijckaart was een oude, ongetrouwde oom van Huygens' oudste schoondochter, en inderdaad zeer rijk.

1 *vrijer*: vrijgezel; *hiet*: heette; 2 *vrienden*: verwanten; 5 *krijten*: huilen.

Tesselschades wijs onderwijs in 1637 61
7 april 1681.

Zie ook hiervoor, p. 21. Het gedicht van Tesselschade was eigenlijk gericht tot Hooft (‘zeg aan Huygens dat hij zijn verdriet van zich af moet schrijven, dan hoeft hij het niet te onthouden’); het is ook alleen in diens papieren bewaard. Huygens citeert uit het hoofd.

2 *geestig toegemeten*: verstandig voorgehouden; 7 *ten kortste*: op de effectiefste manier.

Kometenwerk 62

April 1681.

Van november 1680 tot januari 1681 werd een grote komeet waargenomen. De verschijning werd, zoals gewoonlijk, door velen gezien als een door God gezonden voorteken van naderend onheil, of tenminste van grote veranderingen. Maar van welk onheil en wat ging er veranderen? Natuurlijk werd de oude en wijze Huygens gevraagd wat hij ervan vond. Voor hem is de komeet wel een teken van God, maar dat is de hele natuur. Zon, maan en sterren zijn dat ook. Ze spreken van Zijn almacht. Mensen doen er dan ook beter aan dagelijks te letten op wat God tot hen zegt, dan te speculeren over de betekenis van deze ene komeet. We moeten ons buigen voor Zijn majesteit en niet trachten door te dringen in de dingen die Hij ons nog niet wil openbaren. Eens zullen wij alles weten.

4 *van snapt*: over kletst; 7 *schaal*: balans (zo zit de wereld in elkaar); 13-14 *behoeft...berichten*: hebben wij nieuwe lichten aan de hemel nodig om ons van de waarheid te doordringen; 15 *omgaat*: steeds verandert 16 *'t mooie...straat*: als de kijkkasten die de kinderen op straat laten zien; 17 *onze...ontsteken*: ons verstand zo verlicht door die vurige komeet; 18 *op het onvoorziest*: volkomen onverwacht; 19 *evangelie-wijs*: als een onfeilbaar evangelie; *voor wis*: met zekerheid; 25 *baldadig*: onbeschaamd; 33 *Keur...doe-niet*: vat ik het op als loos alarm; 40 *zedig*: regelmatig; 44 *in wezen bracht*: deed ontstaan; 52 *ontdoen*: vernietigen; 53 *Ik doe het*: ik láát het mij ter harte gaan, ik sidder er wél voor; *uiten*: bekennen; 56-57 *'k Zie 't...doet*: ik zie het (dat ik steeds tekortschiet) aan deze nieuwe ‘roede’ (de komeet aan de hemel), die gij voor ons doet verschijnen zonder ermee te slaan; 58 *het beduiden*: de betekenis; 60 *zonder zin*: dwaas; 61 *Ik...vrezem*: het zou goddeloos zijn als ik vreesde wat God verbiedt te

vrezen (vgl. Jeremia 10 vers 2); 63 *wat...staat*: wat er niet in te lezen is; 66 *tot...gewissen*: om de simpelste zielen de stuipen op het lijf te jagen; 67 *en...klap*: en als ik [...] zou doen geloven aan die praatjes; 68 *dromen*: verzinself; 88 *Is...goed*: als ik u niet overtuigd heb.

Aan kleine vogeltjes die buiten tegen mijn kozijnen kwamen nestelen 64
Hofwijck, 4 mei 1681.

Misschien stond de knecht al met de bezem gereed, maar Huygens besliste anders.
 1 *U...leggen*: jullie hebben niets misdaan.

Op het graf van Pieter de Vooys, de blinde 64
1 juni 1681.

Zie ook hiervoor, p. 31. Pieter de Vooys was al bijna dertig jaar dood, maar Huygens had alle reden nog vaak aan hem te denken.

Op de dood van dokter Verstraten 65
November-december 1681.

De arts Willem Verstraten, geb. 1593, was onder meer lijfarts van Frederik Hendrik geweest. Huygens en hij kenden elkaar dus al zeer lang. 's Mans spreekwoordelijke bedrijvigheid en zuinigheid inspireerden Huygens tot een reeks van in totaal 16 flink satirische epigrammen (ook in het Latijn). Allemaal voor de grap, zoals hij tenslotte verzekert. Misschien een beetje geschrokken van zichzelf?

7 *tot...verdoen*: om op te maken; 18 *Utrecht*: Verstraten kwam uit Utrecht en werd daar begraven; 19 *die vracht*: dat reisgeld; 21 *de omloop...bloed*: de ontdekking door Harvey (1628) dat het bloed in een gesloten kringloop rondstroomt (en niet op en neer beweegt).

Aan Joan van Reede, heer van Renswoude 67
21 januari 1682.

Met Verstraten en de hier aangesproken Joan van Reede (geb. 1593) vormde Huygens op zeker moment een Haags driemanschap van hoogbejaarden, op wie zelfs weddenschappen werden afgesloten in welke volgorde ze zouden heengaan. Van Reede stierf op 7 februari 1682.

4 *van*: namelijk de kunst om; 6 *gekost*: gekund; 7 *zo*: net als; *in...bedreven*: je bent vertrouwd met de weg die God je wil laten gaan; 8, 10 *wel*: goed, voorbeeldig.

Stilte en sneeuw na storm en hoge vloed 67
15 februari 1682.

Huygens heeft zich vaker verbaasd (en verheugd) over het verschijnsel sneeuw, dat hij ook wel eens omschrijft als: nat en droog, warm en koud, wit (van boven gezien) en zwart (van onder gezien) tegelijk.

5 *zout...overvloed*: overvloed van zout nat.

Grafschrift van mijn hondje Gekkie 67
Hofwijck, 25 oktober 1682.

2 *niet meer af*: niets anders over.

Aen mijn kinderen 68
9 april 1684.

De jongste van de ‘jongeliên’ die hier worden aangesproken, Susanna, was inmiddels zevenenveertig, de oudste, Constantijn, was zesenvijftig. Wellicht vielen deze en dergelijke wijze lessen van ‘Il signor Padre’ niet altijd even goed; zie ook het volgende gedichtje.

6 *is...heet*: dát leed is, dat ‘te laat berouw’ heet.

Over mijn kinderen 68
21 april 1684.

Zie de inleiding bij het vorige gedichtje.

13 *als...beleefd*: wat onder ons mensen vaak gebeurd is

Aan mijn kinderen op mijn achtentachtigste verjaardag 69
7 november 1684, onderweg naar de verpachting van het visrecht te Geertruidenberg.

De superieure ironie van dit gedicht compenseert ruimschoots de wat verongelijkte toon van het vorige. Wat het onderschrift betreft: vermoedelijk is dit Huygens' laatste dienstreis geweest.

1 *Ik...vergeven*: het is eigenlijk te gek; 2 *Ik...staan*: wat de mensen ervan zeggen kan me niet schelen; 6 *over-oud'ren*: op 10 maart 1684 was Huygens' dochter Susanna grootmoeder geworden; 10 *dat...belopen*: dat het boek van jullie leven net zo dik zal worden als dat van mij.

Aan Koenraad van Beuningen en Jacoba Victoria Bartolotti van den Heuvel, bij hun ondertrouw 69
15 mei 1686.

Op 12 juni 1686 trouwde Huygens' verre nicht Jacoba Victoria Bartolotti van den Heuvel met de beroemde diplomaat en oud-burgemeester van Amsterdam, Koenraad van Beuningen. Van het huwelijk was al zeker tien jaar sprake. De bruid was inmiddels zesenvestig, de bruidegom vierenzestig, vandaar de wat sceptische vraag van Huygens aan het slot. Hij excuseert zich overigens voor het niveau van het rijmpje: meer dan dit 'pijndichtje' kon de door jicht gekwelde grijsaard op dat moment niet uitbrengen.

2 *te sluiten*: te bezegelen.